

Ana Kontor

Karl Karlep

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

4. KLASSILE

4. OSA

2017

Ana Kontor

Karl Karlep

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

4. KLASSILE

4. OSA

2017

Ana Kontor, Karl Karlep
Eesti keele tööraamat 4. klassile. 4. osa

Tööraamat sobib õpilastele, kes õpivad põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud õppe tasemel, õpilastele, kellele on rakendatud individuaalne õppekava (IÕK), muukeelsetele õpilastele ning kasutamiseks põhikooli riikliku õppekava järgi õppijate õppe diferentseerimisel.

Retsenseerinud *Kaja Plado, Kadri Männiksaar*
Toimetanud *Airi Kapanen*
Tehniliselt toimetanud *Airi Kapanen*
Kujundanud ja küljendanud *OÜ Puffet Invest*
Viitamata fotod ja illustratsioonid *Shutterstock*
Kaanefoto *Shutterstock*
Kaane kujundanud *OÜ Puffet Invest*

Raamatu väljaandmist on toetanud Haridus- ja Teadusministeerium.
Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik
paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.
Autoriõigus: SA Innove, autorid 2017

ISBN 978-9949-575-40-4 (kogu teos)
ISBN 978-9949-575-49-7 (PDF: kogu teos)
ISBN 978-9949-575-41-1 (1.osa)
ISBN 978-9949-575-42-8 (PDF: 1. osa)
ISBN 978-9949-575-43-5 (2.osa)
ISBN 978-9949-575-44-2 (PDF: 2. osa)
ISBN 978-9949-575-45-9 (3.osa)
ISBN 978-9949-575-46-6 (PDF: 3. osa)
ISBN 978-9949-575-47-3 (4.osa)
ISBN 978-9949-575-48-0 (PDF: 4. osa)

Trükiettevalmistus
OÜ Puffet Invest
Mõisa 4
15322 Tallinn
www.puffet.ee

Trükitud
OÜ Puffet Invest
Mõisa 4
15322 Tallinn
www.puffet.ee

SISUKORD

1. Metoodilised juhised õpetajale 4. tööraamatu kasutamiseks	4
2. Sõna algvorm	6
3. Sõna tüvi	11
4. Tüvevormis sõna kasutamine sõnaühendis ja lauses	18
5. Mitmuse tüvi	26
6. Küsimusele <i>keda?</i> ja <i>mida?</i> vastavate sõnade kasutamine sõnaühendis ja lauses	35
7. Ainsus (<i>mida?</i>) ja mitmus (<i>mis?</i>)	44
8. Kohta väljendavad sõnavormid	59
On kus? Milles?	60
On kus? Millel?	62
Läheb (pane) kuhu? Millesse?	66
Asetab (läheb) kuhu? Millele?	70
Võtab (tuleb) kust? Millest?	72
Võtab (tuleb) kust? Millelt?	76
Jookseb (liigub) kui kaugele? Milleni?	78
9. Kohta väljendavad tagasõnad	81
10. Aega väljendavad sõnavormid	87
11. Kellele antakse? Kellel on? Kellelt saadakse?	98
12. Kellega? Millega? Missugune?	103
13. Kelle? Milleta?	109
14. Kelleks? Kellena?	112
15. Milleks? Millena?	114
16. Liitlause	117
17. Otsene kõne	121

Metoodilised juhised õpetajale 4. tööraamatu kasutamiseks

4. tööraamatu materjali käsitlemisel on rõhuasetus sõnade ja sõnavormide tähenduste aktiveerimisel ja arendamisel sõnaühendis ning lauses.

Pedagoogidel on vaja arvestada, et lihtsustatud õppe alusel õppivatel lastel on eakaaslastega võrreldes kujutlusi oluliselt vähem, sageli ei ole kujutlused konkreetsed ja seosed kujutluste vahel on piiratud. Lapsed märkavad ja seega ka salvestavad mälus vähem tunnuseid ja seoseid. Kujutluste piiratus ja ebatäpsus avaldub kõnes nii mõistmise, kõneloome kui ka oma tegevust sõnastades.

Lause sisu mõistmine on paljudel juhtudel ebatäpne või näiline, sest laps orienteerub teabele, mis on seotud üksnes mõne sõnaga. Kõnes edastab aga õpilane märkimisväärselt vähem teavet kui pedagoog seda tajub (eeldab).

Õpiraskustega lapsi on eesti keele õppes eakaaslastega võrreldes vaja kõne mõistmisel oluliselt enam suunata.

Õpetamisel tuleks tähelepanu pöörata järgmisele.

- Sõnavara käsitledes on oluline **kujundada praktiline ettekujutus** paljudest tunnustest, mis avalduvad kontekstis (lauses, sõnaühendis).

Tähelepanu tuleks jätkuvalt juhtida ka asjaolule, et sama sõnaga saab nimetada suhteliselt erisuguseid asju ja olendeid, väljendada tunnuste ning seisundite erisust.

Tähendust aitab sel juhul mõista kontekst või situatsioon (*kassi / inimese / taadi jalg; lühike tee / post / jutt*). Ka „tuttavate“ sõnade tähendus vajab eri kontekstides seletamist või võrdlemist, võimaluse korral ka näitlikustamist. Täheenduse mõistmiseks tuleb rõhutada olulisi tunnuseid (nt *pingi lühike jalg*: – *jalg asub (millegi) all*, *lühike* – *arvestatakse asja või nähtuse iseloomulikku mõõtu*).

Sõnade kasutamiseks on õpilasele otstarbekas selgitada (st soodustada neil ettekujutamist), mis rühmadeks sõnavara jaotub:

- 1) nimed ja nimetused,
- 2) tegevuse ja seisundi väljendamine,
- 3) tunnuste ja omaduste väljendamine,
- 4) hulkade ja mõõtude tähistamine.

Need rühmad jaotuvad omakorda allrühmadeks (nt lehtpuud ja okaspuud – jaotuvad omakorda kask, kuusk). Jaotus toetub keskkonna nähtuste ja protsesside teadlikule tajumisele ning haakub sõnaliikide käsitlemisega keeleteaduses, sobivad on rühmitamisülesanded.

Keskkonnas toimetulekuks on vaja lapsel **orienteeruda ruumis ja ajas** (*kus miski või keegi üksteise suhtes asub, kust kuhu liigub; millal ja mis järjekorras miski toimub*), ära tunda ja mõista vastavaid sõnu ja nende vorme, kasutada neid õigesti oma kõnes. Vajaduse korral saab toetuda reaalse tegevuse analüüsimisele.

Muutevorm lisab sõnale tähenduse, mis sõltub sõnast ja kontekstist (*teritab kirvest / kirve; kooris noaga / noata / näppudega; toolil on (all) neli jalga, tooli (peal) oli neli (mängukaru) jalga*).

Muutevormide käsitlemisel on vähemalt kolm eesmärki:

- 1) suunata vormi tähenduste mõistmist,
- 2) harjutada vormide moodustamist ja õigekirja,
- 3) harjutada vormide valikut ja sobitamist ühendisse ja lausesse.

Tüvevormide (*venna*, *venda/de*) moodustamiseks on soovitatav kasutada nn suunavaid täiendeid (*uue*) ja (*uut*, *uute*).

Lugemis- ja kirjutamisoskuse arendamiseks sobib ühe töövõttena häälikute pikkuse ja tähtede võrdlemine sama sõna erivormides (*v/enn/al* – *v/end/a*, *k/ard/ab* – *k/art/is*).

- Keeleüksuse tähenduse mõistmist ja koostise analüüsi **suunatakse küsimuste ja korraldustega**. Küsimuste esitamiseks on ülesande eesmärgist vaja eristada
 - 1) küsilause (*Mati sõitis kuhu?*),
 - 2) küsimust põhisõna ja laiendi seose teadvustamiseks (*õe müts – kelle müts?*),
 - 3) küsisõna sõnavormi teadvustamiseks või moodustamiseks (*kelle? – mille?*, *keda? – mida?*, *mida teeb? – mida tegi?*), vajaduse korral koos põhisõna või laiendiga. Küsisõna kasutamisel võib õpilase vastus olla formaalne, selle vältimiseks on vaja pöörata pidevalt tähelepanu semantikale.

- **Sihitisosalause** kujutab endast pealause tegusõna „laiendi“ (nt *seletas (mida?)*, *et (kus?, millal? jne)* ...; *vaatab (mida?)*, *kus (mis?, kuhu? jne)*).

Lause tähenduse mõistmiseks on seetõttu vaja

- 1) leida pealause põhisõna, mis väljendab verbaalset või vaimset tegevust,
- 2) seostada see alistussuhtes osalausega, mis on võrreldav sõnaühendiga (*nägi varest – nägi, et vares ...*),
- 3) juhtida õpilaste tähelepanu sidendile (*et, kui; kes, mis, kus* jne), millest sõltub lauses sõnastatud seos (*nägi, et ...; nägi, kus ...*).

Tööd on otstarbekas jätkata lugemistekstide analüüsimisega, kus on eriti oluline muuta otsekõne kaudseks (*Mati rääkis: „Ma ...“, Mati rääkis, et ta ...*).

- **Dialoogi käsitlemine** vajab klassis ühisarutelu ning pedagoogi seletusi ja lisakommentaare. Suuline dialoog toetub reaalsele suhtlusolukorrale, kuid kirjalik vajab lapsel olukorrast kujutluse loomist.

Kirjaliku dialoogi analüüsimisel on pidevalt vaja teadvustada, kes kellele ja kellest või millest räägib, mis sõnad osutavad kuulajale, rääkijale ja tegijale.

Teiste kõnest jutustamiseks on oluline harjutada asesõnade asendamist, tegusõnade vormi muutmist ning tegijale või kõneleajale osutamiseks nimede ja nimetuste kasutamist.

Teemade tutvustamisel ja harjutamisel (sh dialoogi analüüsimisel) on soovitatav kasutada tahvlit.

Edu tööraamatu mõtestatud kasutamisel!

Ana Kontor, Karl Karlep

SÕNA ALGVORM

Esemeid ja olendeid nimetades kasutame sõna algvormis.

Algvormis sõna vastab küsimusele **kes** (see on)?, **mis** (see on)?

Näite

(See on) *mis?* (See on) *mis?*
mis? – puu *mis?* – muna

(See on) *kes?* (See on) *kes?*
kes? – tuvi *kes?* – lõvi

Küsimusi *kes?* ja *mis?* võib esitada ka sõnade algvormi kohta.

puu – *mis?* muna – *mis?* tuvi – *kes?* lõvi – *kes?*

1. A. Loe algvormis sõnad.

B. Rühmita sõnad küsimuste *kes?*, *mis?* järgi.

kapp, lind, taldrik, laps, raamat, ahv, kell, nukkk,
koer, kass, pliit, pliiats, leevike, siil, mees, kurk

kes? –

mis? –

.....

Kontrolli. Mõlema küsimuse vastuseks on 8 sõna.

C. Jätka sõnade rühmitamist suuliselt.

Leia sõnu loodusõpetuse tööraamatust.

Mõne sõna algvorme kasutatakse kõnes sageli valesti.

Jäta meelde järgmiste sõnade algvormid?

*puder, kohv, taldrik, lusikas, palitu, kasukas,
osuti, käterätik, kiik, nukk, pluus, pliit*

2. Vaata pilte. Vasta küsimustele. Lõpeta laused.

1. Mis on tassis

2. Mis on tassi taga

3. Inimesed kannavad seda jahedate ilmadega.

See on

4. Neiul on seljas

5. Mida söövad lapsed hommikuti?

See on

3. A. Loe laused. Lõpeta sõnad.

B. Jooni algvormis sõnad.

1. *Pud..... podises pliidil.*
2. *Tassides auras koh.....*
3. *Pane tald..... ja lusi..... lauale!*
4. *Emal on seljas sinine siidist pluus.....*
5. *Kella väike osut..... on kümne peal,
õht..... on käes.*

Osa sõnadel on algvorm mitmuses.

Mis need on?

käärid

püksid

prillid

tangid

4. A. Loe. Jooni algvormis sõnad.

Kasuta abiks skeemi (see on)

päike, kevadel, jõgi, meri, võlukepi, järv, ojas, linnu, metsas

B. Kirjuta tabelisse üksteise alla sõnad, mis ei ole algvormis (5 sõna).

C. Moodusta algvormid.

	<u>algvorm</u>	(see on)
kevad	kevad	

5. A. Loe laused. Mis „tiiviku“ järgi muudad lüngaga sõnades veahtlikku kohta?

- Leia „Tarkvara mapist“ sobivad kirjutamise skeemid.
- Muuda lüngaga sõnu võrdlevalt. Vali sobiv skeem.
- Kirjuta sulgudesse õige skeemi number.

1. Õues paukus (2) p/ak/ane.
2. Jää (...)k/at/is vee - (...)k/ok/usid.
3. Lumevärv (...)k/at/ab maad.
4. Külmal päeval (...)k/op/utas tihane aknale.
5. Lind (...)l/ot/is (...)s/at/a (...)t/ük/ikese
(...)p/ek/i.

B. Kontrolli. Loe vastavad sõnad.

<u>1. skeem</u>	<u>2. skeem</u>	<u>3. skeem</u>	<u>4. skeem</u>	<u>5. skeem</u>
1 sõna	4 sõna	2 sõna	1 sõna	1 sõna

C. Jooni lausetes algvormis sõnad (5 sõna).

D. Rühmita algvormis sõnad küsisõnade järgi. Kirjuta.

kes? –

mis? –

* Keda saab veel nimetada sõnaga *lind*.

E. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

6. Loe. Kirjuta sulgudesse *kes?* või *mis?*

1. Vares (*kes?*) on lind.
2. Kuusk (.....) on okaspuu.
3. Rebane (.....) on metsloom (.....).
4. Ploom (.....) on puuvili (.....).
5. Madli (.....) on Mattiase õde (.....).

- Mitu elusolendit on harjutuses nimetatud?

Mitu sõna on kasutatud?

- Mitu puud on harjutuses nimetatud?

Mitu sõna on kasutatud?

SÕNA TÜVI

1. Loe laused. Vasta küsimustele.

Mardil on saag. Eile ta teritas saagi.

Pärast hakkas Mart saega küttepuid saagima.

- Mida said teada saest?
- Mitmes lauses räägitakse samast saest?
- Mis lauses räägitakse saest kui tööriistast?

Nimeta sõnavorm ja tähed selles sõnas.

- Saag oli vaja tööks ette valmistada. Mis lauses sellest räägitakse? Nimeta sõna saag vorm lauses. Nimeta tähed.

Pane tähele?

Sama sõna vormidel võib olla erisugune koostis:

saag – saed; siga – sead; jõgi – jõed.

Tuleta meelde loodusõpetuses õpitut.

Taim hakkab kasvama seemnest. Puu hakkab ka kasvama seemnest. Räägi taime kasvamisest.

Kuidas „kasvab“ sõna?

Sõna „seemneteks“ on häälikud ja tähed.

seeme, kask

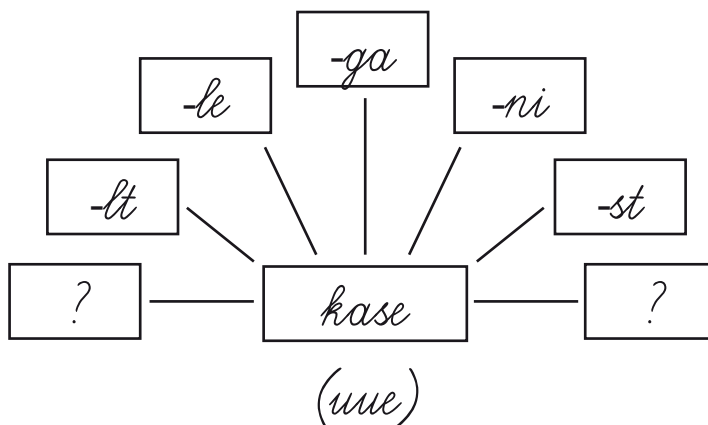
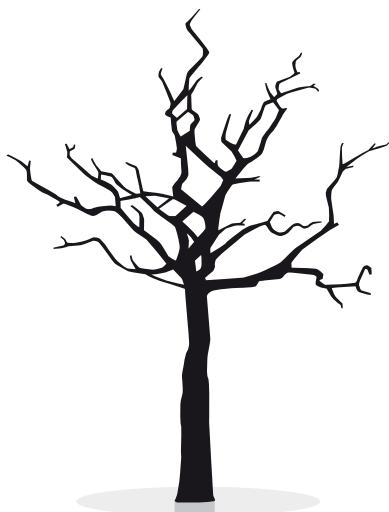
Igal puul on tüvi. Ka sõnal on tüvi.

Sõna tüve moodustamiseks kasutame abistavat sõna uue.

(uue) — [kase
seemne

Puu tüvest hargneb võra. Sõna tüvele liituvad sõnalõpud.

- Nimeta sõna *kask* sõnavormid.
- Vali iga sõnavormi juurde sobiv põhisõna: *jutustas*, *veeretas*, *riputas*, *kukkus*, *mängis*.

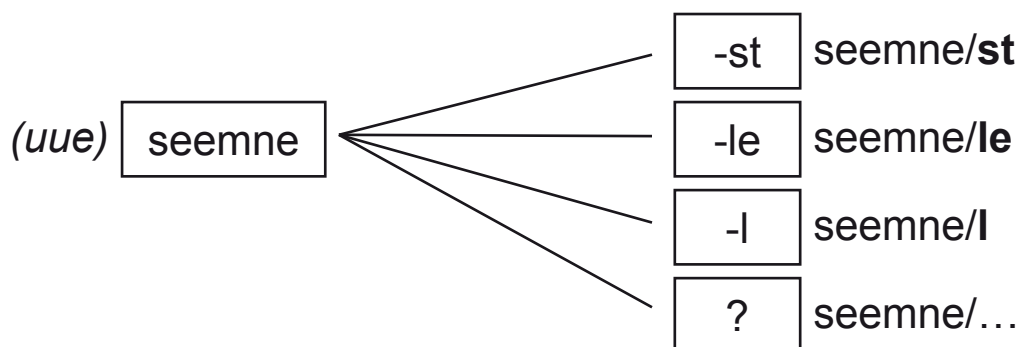
Puu kasvab ise. Sõna aga „kasvatame“ meie.

Selleks:

1. **Moodustame** algvormist **sõnatüve** sõna *uue* abil.

seeme – (*uue*) seemne

2. **Liidame** sõnatüvele **sõnalõpud**.

Pane tähele?

Ühe ja sama sõna vormides sõnatüvi kordub.

Näiteks:

(*uue*) katuse – katuse/le – katuse/l, katuse/st, katuse/s, ...

Kellest või millest on sõnas juttu?

Seda saame teada sõna tüve järgi.

Sõna tüvi annab sõnale **põhitähenduse**.

Näiteks: (*uue*) *seemne* – juttu on seemnest

(*uue*) *tööraamatu* – juttu on tööraamatust

Sõnatüve järel olevad häälikud/tähed annavad sõnale

lisatähenduse.

Lisatähendus täpsustab põhitähendust.

Näiteks: (*kasvas*) seemne/st, (*pani*) tööraamatu/le

1. Loe sõnad ja laused.

Selgita sõna *seeme* tähenduse muutumist.

- seemne/sse – *Uss näris augu seemnesse.*
- seemne/st – *Seemnest kasvas taim.*
- seemne/le – *Seemnele raputati mulda.*
- seemne/l – *Seemnel ei ole lehti.*

2. Vaata pilte. Loe laused. Kuidas muutub sõna pesakast?

Kuldnokk istub pesakasti/l.

(pesakasti peal)

Kuldnokk on pesakasti/s.

(pesakasti sees)

Sageli erineb algvorm sõnavormide ühisest osast (sõnatüvest).

- ***muna*** – muna/st, muna/ga

Sõna algvorm ja tüvevorm on ühesugused.

- ***sig*** – sea/le, sea/ni

Sõna algvorm ja tüvevorm erinevad.

3. A. Loe sõnad ridade kaupa.

B. Leia ja jooni ühine sõnaosa.

1) vihiku, vihikul, vihikust, vihikule, vihikuta, vihikusse

Ühine sõnaosa on:

2) kotis, kotist, kotita, koti, kotile, kotilt, kotiga, kotini

Ühine sõnaosa on:

C. Mitmest asjast on harjutuses juttu? asjast.

D. Moodusta sõnaühendeid.

E. Nimeta sõnade algvormid. Kirjuta.

1), 2)

4. A. Loe laused. Leia korduvad sõnad. Jooni.

1. Lapsed kõndisid liiva peal paljaste jalgadega.

2. Pärast ujumist oli mõnus end puhtal liival soojendada.

3. Poisid ehtasid märjast liivast losse.

B. Vasta küsimustele.

- Millest on juttu kõikides lausetes?
- Missugune sõnaosa seda näitab?

C. Korduvate sõnade algvorm on,

tüvevorm on (uue)

5. A. Loe. Ühenda sõnapaarid joonega. B. Vasta küsimustele.

tõusis	liivast	* Kust keegi tõusis?
meisterdas	liivani	* Millest keegi meisterdas?
ronis	liivalt	* Kui kaugele keegi ronis?

6. A. Loe algvormis sõnad. Moodusta sõna tüvevorm.

lill – (uue) lille, katus –
pilet –, kuusk –
kuut –, õde –

B. Lisa suuliselt sõnatüvele lõpud -l, -le, -lt. Moodusta lauseid.

7. A. Loe laused. Loe küsimused. Vasta.

1. **Koera** jalg oli katki.
2. Ta lamas **trep**i ees.
3. Memm **tõst**is **loom**a trepile.
4. Ta **and**is koerale **kond**i.

- Mitmendas lauses räägitakse
 - * koera kehaosast? / koera asukohast?
 - * memme tegevusest koeraga?
 - * millegi andmisest koerale?

B. Loe küsimused ja vastused.

- Kelle jalg oli katki? – koera jalg
- (Koer) lamas kus? mille ees? – lamas trepi ees
- Memm tõstis (trepile) kelle? – tõstis looma
- Andis (koerale) mille? – andis kondi

Tüevormis sõnade kohta saab esitada küsimuse kelle? mille?

8. A. Loe sõnaühendid. Jooni tüevormis sõnad.

B. Esita suuliselt tüevormis sõnale küsimus (kelle?, mille?).

- 1) õmbles seeliku valmis, 2) istus juhi kõrvale,
- 3) küpsetas kodus leiva, 4) kuulis varese kraaksumist,
- 5) andis sõbrale vihiku.

Kuidas leiad sõnavormist tüve?

Sõnavorm on *tööraamatule*.

1. Moodustan sõna algvorm.

(See on) *tööraamat*.

2. Moodustan sõna algvormist tüevormi.

tööraamat – (uue) tööraamatu

3. Eraldan sõnavormist tüevormi.

tööraamatule – tööraamatu/le

9. A. Loe sõnad. Moodusta algvorm ja tüvevorm.

B. Eralda 1. tulba sõnadel tüvevorm ja sõnalõpp.

sõnavorm	sõna algvorm (see on)	sõna tüvevorm (uue)
akna/st	<i>aken</i>	<i>akna</i>
tüttele		
haamriga		
hommikuni		

C. Moodusta sõnaühendeid.

Leia sobivad sõnavormid 1. tulbast.

1) vaatas ..., 2) jooksis ..., 3) andis ..., 4) töötas ...

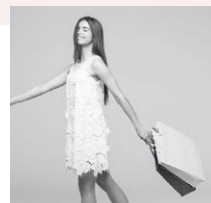
TÜVEVORMIS SÕNA KASUTAMINE SÕNAÜHENDIS JA LAUSES

Tüvevormis sõna näitab kellele või millele miski kuulub.

1. Loe. Vasta küsimustele.

kes? **mis?** **kelle oma?**

tüdruk	kott	tüdruku	}	kott
noormees	kott	noormehe		
jõuluvana	kott	jõuluvana		

- Nimeta algvormis sõnad. Nimeta tüdevormis sõnad.
- **Kellele kuulub** kott? Loe 1., (2., 3.) sõnaühend.
- Mis sõnad **väljendavad kuulumist** kellelegi?

2. A. Loe. Kirjuta lünkadesse tüdevormis sõnad.

1. (Poiss) vihik lebab laual.
2. (Õpetaja) laud on akna all.
3. (Taat) prillid on diivani-laual.

B. Vasta küsimustele.

- Kellele kuulub vihik (laud, prillid)?

Tüdevormis sõna näitab kelle või mille osa miski on?

koti lukk – lukk (põhisõna) – lukk on koti osa.

koera kõrv – kõrv (põhisõna) – kõrv on koera (keha)osa.

3. Loe sõnaühendid. Vasta küsimustele.

roosi okkad, linnu tiivad, kuuse okkad

- Mille osad on okkad? • Kelle keha osad on tiivad?

4. A. Loe. Kirjuta lünka tüdevormis sõnad.

B. Loe küsimused. Vasta.

1. (Õunapuu) oks murdus tugeva tuulega.
2. (Lill) õied närtsisid vees väga kiiresti.

3. (Raamat) kaaned olid määrdunud.

- Mille osa on oks (õied, kaaned)?

5. A. Loe sõnad ja sõnapaarid. Vasta küsimustele.

<u>kes?</u>	<u>mis?</u>	<u>kelle / mille osa?</u>
inimene		inimese
	laud	laua
kurg		kure
	tool	tooli
		jalg

- Kelle jalast räägitakse? • Mille jalast räägitakse?

B. Nimeta algvormis sõnad.

C. Jooni tüevormis sõnad.

6. A. Loe algvormis sõnad joone alt.

Moodusta tüevormid (*uue* ...).

B. Loe laused. Täida lüngad tüevormis sõnadega.

1. Meie nina on alati külm.
2. Kevin teritas südamikku.
3. Ärge sodige lehti!
4. Terav nuga vigastas kätt.

pliiats, koer, õpik, poiss

C. Selgita iga lause põhjal:

- Kelle (keha) osa miski on?
- Mille osa miski on?

Tegevus on lõpetatud või lõpetatakse kindlasti.

Seda väljendab türevormis sõna koos tegusõnaga.

Näiteks: valmistas **kingituse** (kingitus on valmis),
joonistab homme **pildi** (pilt saab valmis).

7. A. Loe sõnad sulgudes. Moodusta türevormid.

B. Loe laused. Kasuta lausetes türevormis sõnu.

1. Meelis saatis Meelile sünnipäevaks (kaart)
2. Tädi lõpetab homme (jakk) õmblemise.
3. Isa ostab reedel Jaagule (jalgpall)
4. Eile valmistasime lindudele (pesakast)

C. Kas lauses väljendatud tegevus on lõpetatud või lõpetatakse kindlasti? Märki lause number.

- Tegevus on lõpetatud ja lauses.
- Tegevus lõpetatakse kindlasti ja lauses.

Tüvevormis sõna väljendab millegi hulka või mõõtu.

8. A. Loe. Vasta küsimustele.

1. Liina ostis pudeli piima.	• Kui palju piima Liina ostis?
2. Kati ostis paki piima.	• Kui palju piima Kati ostis?
3. Märt ostis liitri piima.	• Kui palju piima Märt ostis?

B. Jooni lausetes tüvevormis sõnad.

9. A. Loe algvormis sõnad: *koorem, karp, päts, kimp, pakk, pudel*

B. Moodusta tüvevormid.

C. Loe laused. Täida lüngad sobivate tüvevormis sõnadega.

1. Auto tõi ehitusele liiva.
2. Me ostsime poest õli jaleiba.
3. Ain ostis komme jaküpsiseid.
4. Ave noppis metsastsinililli ja ülaseid.

Tüvevormis sõna koos tagasõnaga väljendab kohta.

10. A. Vaata pilte. Loe laused.

B. Vasta küsimustele.

1. Pall **veeres** kapi alla.

• Kuhu pall veeres?

2. Pall **on** kapi all.

• Kus on pall?

3. Alo **lükkab** palli kapi alt välja.

• Kust Alo lükkas palli välja?

- Mis sõnapaaridega kirjeldatakse lauses palli asukohta?

11. A. Vaata pilte. Loe laused.

Kevin **pani** palli kapi peale.

Pall **on** nüüd kapi peal.

Kevin **võtab** palli kapi pealt.

B. Lõpeta küsimused lausete kohta. Vasta suuliselt.

- Kuhu?
- Kus?
- Kust?

C. Nimeta lauses kohta väljendavad sõnapaarid.

12. A. Vaata pilti.

B. Loe ja lõpeta laused. Kasuta sõnapaare:

kasti sees, kasti seest, kasti sisse

Kass puges

Kass on nüüd

Varsti tuleb kass välja.

C. Nimeta lauses kohta väljendavad sõnapaarid.

13. Vaata harjutusi 10–12.

A. Leia nendes harjutustes tüevormis sõnad. Kirjuta.

.....

B. Mis sõnad koos tüevormis sõnadega väljendavad kohta?

C. Leia lauses kohta väljendavad sõnapaarid koos tegusõnaga. Nimeta sõnapaarid.

14. A. Vaata pilte.

B. Loe ja lõpeta laused. Kasuta sõnu:

*taha – taga – tagant,
kõrvale – kõrval – kõrvalt,
otsa – otsas – otsast.*

1. Kass **istub** juba viis minutit puu

Ta ronis puu koera eest peitu.

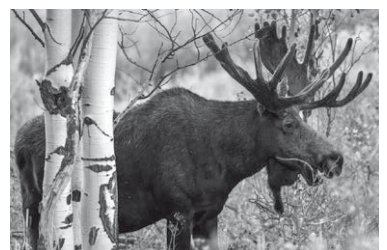
Varsti tuleb ta puu alla.

2. Põder **seisab** puu

Ta astus puu rahuliku sammuga.

Põder vaatab meid suure puu

3. Suvemaja **rajas** ema iluaia.

Iluaed on suvemaja

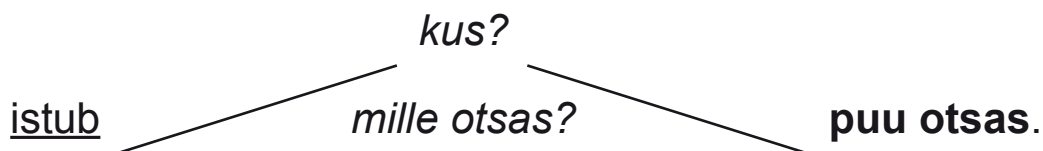
Ema palus tuua lilleõisi suvemaja

C. Nimeta lausetes kohta väljendavad sõnapaarid koos tegusõnaga. Jooni.

D. Esita joonitud sõnadele küsimused koos tegusõnaga.
Vasta.

Näiteks:

15. A. Loe laused.

1. Priidik on heki taga peidus.
2. Ema õmbles Liisale surekleidi.
3. Eda kirjutuslaua sahtlid on alati korras.
4. Täna mängitakse staadionil Jaagu palliga.
5. Ma sõin tüki saia ja jõin klaasi mahla.

B. Rühmita joonitud sõnapaarid tähenduse järgi.

Kirjuta joonele lause number.

Joonitud sõnavormid väljendavad:

- 1) kuuluvust:
- 2) osa tervikust:
- 3) lõpetatud või kindlasti lõpetatavat tegevust:
- 4) hulka või mõõtu:
- 5) kohta:

C. Kirjuta joonitud tüvevormis sõnad. Moodusta algvormid.

heki – hekk,

.....

MITMUSE TÜVI

1. Loe. Vasta küsimustele.

1. Ma ei ole ammu kohtunud oma vendadega.
2. Eile ma sain vendadelt e-kirja.
3. Minu vendadel on koolis head hinded.
4. Minu vanemast vennast saab kokk, aga noorem õpib tislerts.

- Mis sõnavormides räägitakse mitmest vennast?
- Nimeta mitmuses olevad joonitud sõnavormid.
- Nimeta joonitud sõnade ühine osa. Eralda.

Pea meeles?

1. Mitmuses olev sõnavorm koosneb harilikult kolmest osast:
sõnatüvi, mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

	sõnatüvi	mitmuse tunnus	sõnalõpp
<i>lindudele</i>	<i>lindu</i>	<i>-de -</i>	<i>-le</i>
<i>õpikute</i>	<i>õpiku</i>	<i>-te -</i>	<i>-st</i>

2. Sõnatüvi annab sõnadele **põhitähenduse**.

Mitmuse tunnus ja sõnalõpp annavad **lisatähendused**.

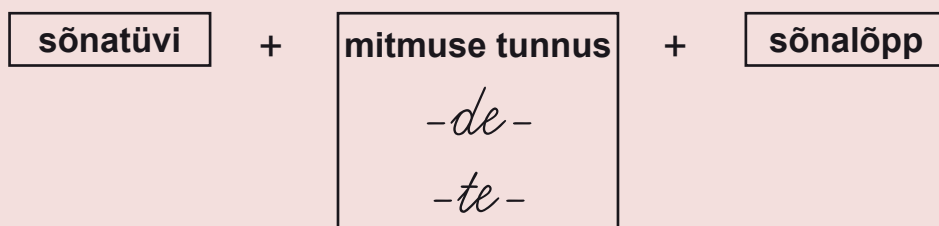
	sõnatüvi	mitmuse tunnus	sõnalõpp
(lugesin) õpikute –	<i>õpiku</i>	<i>-te -</i>	<i>-st</i>
	↓	↓	↓
	jutt on õpikust	õpikuid on mitu	väljendab kohta

•

3. Mitmuse tüve saab moodustada abistava sõnaga *uit*.

kapp – (uit) *kappi*, *pink* – (uit) *pink*
kohver – (uit) *kohvri/t* *krae* – (uit) *krae/d*
siga – (uit) *siga* *lugu* – (uit) *lugu*

4. Sõnatüvele liitub mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

kohvri/te/s, krae/de/l, lugu/de/ga

2. A. Loe sõnad ridade kaupa.

B. Mis reas on sõnavormid mitmuses?

Eralda sõnatüvi, mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

- hunti/de/le, huntidel, huntidega, huntideta;*
- kohvriga, kohvrile, kohvrisse, kohvril, kohvrilist.*

C. Mis reas on sõnavormid ainsuses? Eralda sõnatüvi.

D. Nimeta põhitähendust väljendav sõnaosa.

E. Moodusta sõnaühendeid või lauseid.

3. A. Loe sõnaühendid.

1) pikk <u>latt</u> ,	5) jonnakas <u>eit</u> ,	9) madal <u>loik</u> ,
2) rahvarohke <u>laat</u> ,	6) pehme <u>vaip</u> ,	10) imeilus <u>pruut</u> ,
3) märg <u>keep</u> ,	7) maitsev <u>söök</u> ,	11) märg <u>trepp</u> ,
4) memme <u>kepp</u> ,	8) kirju <u>lapp</u> ,	12) veemõõtja <u>näit</u> .

B. Moodusta joonitud sõnadest suuliselt mitmuse tüvevormid
(*uut*).

C. Rühmita mitmuse tüvevormid veaohtriku koha järgi.
Kirjuta.

Veaohtriku koha tähed:

1) ühekordne „punane“ ja kahekordne „roheline“ täht:

latti,

2) kahekordne „punane“ ja ühekordne tugev „roheline“ täht:

laata,

3) täishäälikuühend ja ühekordne tugev „roheline“ täht:

eite,

- Kui pikad on „rohelised“ häälikud kirjutatud sõnades?

4. Loe sõnade algvormid ja tüvevormid.

1) *vöö* – (*uut*) *vööd*, *krae* – (*uut*) *kraed*

2) *õpik* – (*uut*) *õpikut*, *kinnas* – (*uut*) *kinnast*

3) *kass* – (*uut*) *kassi*, *leht* – (*uut*) *lehte*

Pane tähele?

1. „Uut“ abil moodustatud sõnavormi lõpp võib olla -d
Näen uut vöö/d, krae/d.

Lõpp -d liitub kahekordsele „punasele“ tähele või täishääliku-ühendile.

2. Ülejäänud sõnadel on „uut“ abil moodustatud sõnavormi lõpp -t või on sõnavorm lõputa (-).

raamat - (uut) raamatu/t

koer - (uut) koera/ - (sõnalõppu ei ole)

3. -d ja -t on **sõnalõpud**. Need ei kuulu tüve juurde.

Sõnatüvi on sõnalõpu ees: *vöö/d, krae/d, raamatu/t.*

5. Moodusta sõnavorm (uut). Eralda ja jooni mitmuse tüvi.

kohver – (uut) kohvri/t, pasun –

tänav –, hoone –

maa –, soo –, tee –

suu –, öö –, jää –

krae –, või –, mai –,
 kai –, peoleo –, pea –

6. A. Moodusta sõnavorm (uut).

B. Rühmita moodustatud sõnavormid.

aasta, nädal, kuu, päev, öö, suu, nina, silm, tütar

<u>sõnalõpp -t</u>	<u>sõnalõpp -d</u>	<u>sõnalõpp puudub</u>
<u>aasta/t</u>		

C. Nimeta igal sõnal mitmuse tüvi. Jooni.

7. A. Loe laused. Kirjuta lünka -d või -t.

- Moosi keetmiseks kulus palju suhkruid...*
- Jooksurada kulges mööda tasast maa...*
- Rada lõppes kingul, kus kasvas mitu kasepuud...*
- Ma ostsin poest tee..., või... ja sepiku...*
- Väikese õe vanus on kaks aastat... ja neli kuud...*

B. Mis sõnade lõpus on -d? Jooni. (5 sõna)

C. Mis tähtede järel kirjutasid sõnalõpu -d? Värvi need tähed.

Pane tähele?

Sõnadel *ema, isa, vanaema, vanaisa, onu, tädi* ei ole mitmuse tüvevormis (*uut*) lõppu -d või -t.

Nägin (keda?) ema, isa, vanaema, vanaisa, onu, tädi.

8. A. Loe sõnad lünkades. Loe laused.

B. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

1. (ema, isa) Liina kuulis, et ... ja ... tulid koju.
2. (vanaema, vanaisa) Atsi vanemad olid sõitnud maale ... ja ... vaatama.
3. (onu, tädi, isa, ema). Luisa nägi tänaval oma ... ja
Nad palusid tervitada ... ja

Kuidas leida sõnavormist mitmuse tüve?

9. A. Loe sõnavormid:

vennaga, vihikust, varesele, õunapuult.

B. Täida korraldused.

1. Moodusta sõna **algvorm**.

(küsimused *kes?* või *mis?*)

See on ...

vennaga – (see on) *vend*, *vihikust* –,
varesele, *õunapuult* –

2. Moodusta algvormist **sõnavorm** (uut ☐). **Eralda sõnalõpp.**

vend – (uut) *venda*, *vihik* – (uut) *vihiku/t*
vares –, *õunapuu* –

10. A. Loe tabelis pealkirjad. B. Loe sõnad.

C. Täida tabel.

sõnavorm	algvorm (kes?, mis?)	(uut) ☐ (keda?, mida?)
tänaval	tänav	tänav/t
vankrisse		
kardinatel		
teelt		
kraele		
pesadest		
mändidelt		

11. A. Loe laused. Moodusta sobiv (uut ☐) sõnavorm.

1. Isa lakkis töökojas suvila jaoks (kapp) ... ja (laud)...
2. Vanaisa oskab (korv)... punuda.
3. Õde hakkab endale (kleit) ... õmblema. Ta otsib selle jaoks (riie)... .
4. Kleidi juurde tahab ta saada (vöö)... ja uhket (kaelakee)

B. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse. („Tarkvara mapp“ juhend 12).

C. Kontrolli.

Moodusta sõnadest sulgudes vormid *keda?* või *mida?* (uut ☐).

- sõnalõpp -t on 1 sõnal, • sõnalõpp -d on 2 sõnal, lõputa on 4 sõna.

Jäta meelde!

(Uut) ☐ – sõnavorm vastab küsimusele **keda?**, **mida?**

(uut) vihikut – *mida?*, (uut) tüdrukut – *keda?*

12. A. Loe sõnad: *pesa, supp, Tiit, mesi*

B. Loe laused. Kirjuta küsimustele vastavad sõnad.

1. Tiit **sõi** köögis (*mida?*)
2. Taavi **määris** saiale (*mida?*)
3. Pärast lõunat **kutsus** Taavi (*keda?*)
palli mängima.
4. Kuldnokad **ehitavad** endale (*mida?*)

13. A. Loe algvormis sõnad.

B. Moodusta ainsuse ja mitmuse tüvevormid. Täida tabel.

<u>sõna algvorm</u> <i>kes?, mis?</i> (see on)	<u>ainsuse tüvevorm</u> <i>kelle?, mille?</i> (uue)	<u>mitmuse tüvevorm</u> <i>keda?, mida?</i> (uut)
kapp	(uue) kapi	(uut) kappi
saal		
lill		
mänd		
jalg		

KÜSIMUSELE *KEDA?* JA *MIDA?* VASTAVATE SÕNADE KASUTAMINE SÕNAÜHENDIS JA LAUSES

(uut)

1. Kirjuta lünka sõna *riiul* sobivas vormis.

1. Me lakime praegu.....
2. Kooli raamatu-kokku toodi viis
3. Me lückasime toolid vastu
4. Minu toas ei ole, on kapp.

Küsimusele keda? ja mida? vastav sõna koos

tegusõnaga väljendab tegevuse toimumist ja jätkumist.

Näiteks: *istutab (praegu) kuuske*

2. A. Loe sõnaühendid. Jooni (uut) keda?, mida? vormis sõnad.

Kõneleja nägi, et keegi

- 1) luges ajalehte, 2) riivis porgandit, 3) saagis puud,
4) jälgis kuud, 5) küpsetas saia, 6) ootas õpetajat.

B. Esita keda?, mida? vormis sõnadele küsimus koos
tegusõnaga.

luges ajalehte – luges mida?

C. Selgita õpetaja abil sõnaühendites väljendatud tegevuste
jätkumist.

3. A. Loe laused. Kirjuta sulgudes olevad sõnad
(uut) keda?, mida? vormis.

1. Mari ostis paki (suhkur) , koti (manna) ,
pudeli (limonaad) ja
pätsi (sepik)

2. Suur auto kallutas aeda koorma (muld)
3. Raina viis prügikasti kotitäie (paber)

B. Jooni lausetes tegevust väljendavad sõnad.

C. Loe veel kord laused. Nimeta mõõtu väljendavad sõnavormid koos keda?, mida? vormis sõnadega.

Pane tähele!

Tegevus on lõpetatud või lõpetatakse kindlasti.

Ma kasutan (uut) keda?, mida? -vormis sõna koos tegevust ja mõõtu väljendavate sõnadega.

*tõi koorma liiva, värvis viis riiulit,
ostis paki pipart*

4. A. Loe. Täida lüngad sobivate sõnavormidega.

1. Sõnavormid: *raamatud, raamatu, raamatut*

Atsi jutt

Ma otsisin koolikotist Ma leidsin
..... laualt ja panin selle riiulile.

Ma panin sinna ka teised

2. Sõnavormid:

ülesande, ülesandeid, ülesannet, ülesanded

Mati jutt

Matemaatika tunnis lahendasime

Õpetaja oli need kirjutanud tahvlile.

Esimese lahendasin kiiresti.

Teist ei osanud ma lahendada.

3. Sõnavormid: *toa, tuba, pliidi, pliiti*

Raina jutt

Ma koristan praegu oma magamis-

Enne tegin puhtaks väikese venna

Ema puhastas köögis

Ta tegi puhastus-vahendiga puhtaks.

B. Loe veel kord laused.

Mis sõnavormid väljendavad tegevuse jätkumist? Jooni.

5. A. Moodusta sõnaühendeid. Kasuta sobivaid sõnavorme.

Sõnad: *vihik, särk, sokk, kinnas*

Otsisin *vihikut*,,,

Otsin,,

Leidsin *vihiku*,,,

B. Loe veel kord sõnaühendid.

- Mis sõnavormid väljendavad lõpetatud tegevust?

Jooni selle rea tegevust väljendav sõna.

Küsimustele keda? ja mida? vastav sõnavorm koos sõnadega piki, mööda, keset, vastu väljendab tegevuse kohta.

6. A. Vaata pilte. Loe laused.

1. Matkaja **kõndisid** (*kus?*) piki mägiteed.

2. Mees **kõndis** (*kus?*) mööda teed.

3. Üksik puu **kasvab** (*kus?*) keset heinamaad.

4. Tüdruk **toetas** käed (*kuhu?*) vastu seina.

B. Vasta küsimustele sõnaühendiga.

1. Kõndisid *kus*? Kõndisid *piki mida*?

Kõndisid piki mägiteed.

2. Kõndis *kus*? Kõndis *mööda mida*?

3. Kasvab *kus*? Kasvab *keset mida*?

4. Toetas *kuhu*? Toetas *vastu mida*?

C. Nimeta kohta väljendavad sõnapaarid.

7. A. Loe sõnad sulgudes.

Kirjuta sulgudes sõnade *keda?*, *mida?* vormid koos abisõnaga.

1. Meie teekond **kulges** rabas mööda (laudtee).

2. Keset (raba) **kohtusime** teise matka-grupiga.

3. Edasi **liikusime** piki (jõekallas) metsatukani.

4. Lagendikul keset (mets) me **einestasime**.

5. Tagasiteel **sammusime** vastu (päike) sõiduteeni.

6. Seejärel **astusime** piki (kergtee) koolimajani.

(*laudtee*) – *mööda laudteed*,

• Kahel sõnal on *uut*-vormi lõpp **-d**. Jooni need sõnad.

Märgi sõnalõpu ees täishäälikute kahekordsed tähed.

B. Loe laused. Kasuta sulgudes olevat sõna sobivas vormis.

C. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

D. Kontrolli.

Leia ja märgi oma kirjutatud lausetes järgmised sõnad.

- Veaohalik koht: ühekordse nõrga „roheline“ tähe ees on ühekordne täishäälik – (5 sõna).
- Leia sõnad *kulges, astusime, kergteed*.
Jooni vihikus need sõnad. Kas kirjutasid õigesti?

Küsimustele keda? ja mida? vastav sõnavorm koos sõnadega enne, keset, pärast, vastu väljendab tegevuse aega.

8. A. Loe laused.

1. Me **sõidame** (*millal?*) enne õhtut maale.
2. Memm **pesi** (*millal?*) pärast sööki nõusid.
3. Taat **puhkab** sageli (*millal?*) keset päeva.
4. Uusaastaööl **lasti** rakette veel (*millal?*) vastu hommikut.

B. Nimeta

- aega väljendavad sõnapaarid,
- uut- keda?, mida? vormis sõnad,
- uut-vormis sõnade algvormid. (See on) .

9. Moodusta aega väljendavaid sõnapaare.

- 1) enne *mida?* – *enne õhtut*,
- 2) pärast *mida?* –
- 3) keset *mida?* –
- 4) vastu (enne) *mida?* –

10. A. Loe laused.

B. Moodusta sulgudes sõnadest *uit-* *keda?, mida?* vormid.

Vanaema rääkis oma lapsepõlve suve-laagrist.

1. Vastu (hommik) oli laagris täielik vaikus.
2. Enne (pasuna-hääl) ei ärganud ükski laps.
3. Pärast (ärkamine) me võimlesime ja pesime.
4. Enne (söömine) korrastasime oma voodid.
5. Pärast (söök) algasid huvitavad tegevused.
6. Enne (lõuna) käisime tavaliselt ujumas.
7. Keset (päev) puhkasime mõne aja oma tubades.
8. Pärast (puhkus) sõime õhtu-oodet.
9. Sooja ilmaga käisime veel vastu (õhtu) ujumas.

C. Vasta küsimustele.

- Mida tegi vanaema laagris enne lõunat, pärast lõunasööki, keset päeva?

D. Kirjuta laused õigesti vihikusse. Kasuta ära kirjajuhendit.

Pane tähele?

Küsimustele *keda?* ja *mida?* vastav sõnavorm

väljendab koos eitust märkivate sõnadega (*ei ole, pole*)

kellegi või millegi puudumist.

Tegevuse puudumist väljendavad sõnad *ei tee, ei teinud*.

11. A. Loe laused. Kirjuta näidise järgi.

1. Peeter **ei kirjuta** (*mida?*) – (harjutus, kiri, ülesanne).

Ei kirjuta harjutust, kirja,

2. Mairal **pole** (*mida?*) – (laulik, aeg, paber).

.....

3. Peep **ei näinud** metsas (*keda?*) – (uss, orav, põder).

.....

B. Vasta küsimustele

- Mida ei tee Peeter?
- Mida ei ole Mairal?
- Keda Peep ei näinud?

C. Nimeta *uut*- keda?, mida? vormis sõnad.

Esita küsimus *uut* -vormis sõnade kohta.

12. A. Loe sõnad sulgudes. Moodusta *uut*- keda?, mida? vorm.

B. Loe lausete algused. Lõpeta laused sisult õigesti.

Kasuta lausete lõpetamiseks sõnu sulgudest.

1. Rebane ei armasta (mesi), vaid armastab
2. Karu ei limpsi (käbijupp), vaid limpsib
3. Orav ei hiili (kukk ja part), vaid
4. Jänesed ei söö (lihatoit), vaid
5. Hundid ei himusta (rohi ja hein), vaid

AINSUS (MIDA?) JA MITMUS (MIS?)

1. A. Loe laused.

1. Tiit otsis oma **õpikut**. Poisi **õpikud** lebavad laual.
2. Isa kastis aias **puud**. Kevadel lähevad **puud** lehte.
3. Mari triikis kleidi **kraed**. Karbis olid pitsist **kraed**.

B. Vasta küsimustele.

- Mitu õpikut oli Tiidul kadunud? Mis olid laual?
- Mis lauses räägiti sõnavormiga *puud* mitmest puust,
(ühest puust)?

- Mis lauses räägiti sõnavormiga *kraed* ühest kraest, mitmest kraest?

C. Leia *uut*- keda?, mida? vormis sõnad. Jooni.

D. Esita küsimus iga joonitud sõna kohta.

2. A. Loe sõnad. Moodusta näidise järgi sõnavormid.

Sõna algvorm <u>kes? mis?</u>	Juttu on ühest esemest või olendist. <i>(uut) keda? mida?</i>	Juttu on mitmest esemest või olendist. <i>(need on) kes? mis?</i>
riiul	riiuli/t – <i>mida?</i>	riiuli/d – <i>mis?</i>
orav		
arvuti		
pitskrae	pitskrae/d – <i>mida?</i>	pitskrae/d – <i>mis?</i>
käsitöö		
heinamaa		

B. Kus on juttu ühest esemest või olendist?

Kus on juttu mitmest esemest või olendist? Loe.

C. Kirjuta 2. ja 3. tulbas sõnavormidele küsimused.

- Küsimuse *keda?* saab esitada (mitme?) sõnavormi kohta.
- Küsimuse *mis?* saab esitada (mitme?) sõnavormi kohta.

D. Eralda uut- keda?, mida? sõnavormidel sõnalõpud.

Jooni sõnatüved.

E. Loe 3. tulba pealkiri. Loe sõnad.

Pane tähele?

Juttu on mitmest esemest või olendist.

Siis on sõna mitmuses.

Sel juhul on sõna lõpus mitmuse tunnus (-d).

Mitmuse tunnuse ees on sõnatüvi (*õpiku/d*).

Nimetus mitmuses vastab küsimusele **kes?** või **mis?**.

- Eralda eelmise harjutuse sõnadel mitmuse tunnus -d.
- Jooni 3. tulba sõnadel sõnatüved.

3. A. Loe sõnapaarid.

Kas juttu on ühest või mitmest esemest või olendist?

Otsusta ja täida korraldus.

- üks ese / olend – märgi ruudu sisse üks täpp ☐.
- palju esemeid / olendeid – märgi ruudu sisse palju täppe ☐.

- 1) nägin kuud ☐, 2) soojad maikuud ☐,
3) liivatas talvel kõnniteed ☐, 4) huvitavad kaelakeed ☐,
5) parandas kaelakeed ☐, 6) siledad kõnniteed ☐.

B. Jooni mitmuses sõnad.

Esita küsimus. Eralda mitmuse tunnus *-d*.

C. Esita küsimus *keda?-, mida?*-vormis sõnade kohta.

Jooni tüvevormid.

4. A. Loe laused.

Nimeta lüngaga sõna (sõnad) koos paksult trükitud tegusõnaga.

- Kas neis on juttu ühest või mitmest olendist või esemest?

B. Kus on juttu mitmest esemest või olendist?

Jooni sõnaühendid.

1. Me **nägime** täna metsas väikest orava... .
Orava.... **hüppasid** oksalt oksale.
2. **Ootan** sooja suvist juunikuu.... .
Koolis käies **mööduvad** kuu.... kiiresti.
3. Eesti keele tunnis **täitsime** ühte tabeli.... .
Mõned tabelid... **täidan** ma kodus.
4. Suvel **on** maa.... ja soo.... täis linnulaulu.
Isa **kaevas** maa...., aga ema **istutas** puu... .
5. Paljud Tea.... ja Liisi...., Kevini.... ja Siimu.... **lähevad** sügisel kooli.
Ootasin Tea.... ja Meeli.... .Plaan oli koos kinno minna.

C. Täida lüngad.

D. Rühmita lüngaga sõnad koos tegusõnaga.

üks (keda? mida?) – nägime oravat,

.....

.....

.....

mitu (kes? mis?) – oravad hüppavad,

.....

.....

.....

Pea meeles?

Sõnadele *kaks, kolm, neli, viis, kuus, seitse, kaheksa, üheksa, kümme,* mitu, mõnda, paar järgneb eseme või olendi nimetus **uut-** keda?, mida? vormis.

Näiteks: kolm raamatut, kolm puud, kolm koera;

paar vihikut, paar kuud, paar laulu;

mitu pliiatsit, mitu kraed, mitu lille;

(nägin) mõnda oravat, mõnda papagoid, mõnda tigu.

5. A. Loe sõnaühendid.

B. Täida lüngad.

- 1) mitu kuu...., 2) nägi tee...., 3) kandsid kõrget krae....,
4) kaks nädala...., 5) mõned nädala...., 6) õpime näidendi....,
7) kõrged hange...., 8) viis tüdruku...., 9) paar õpiku.... ,
10) mitu jope...., 11) kurjad koera...., 12) loevad raamatu.... .

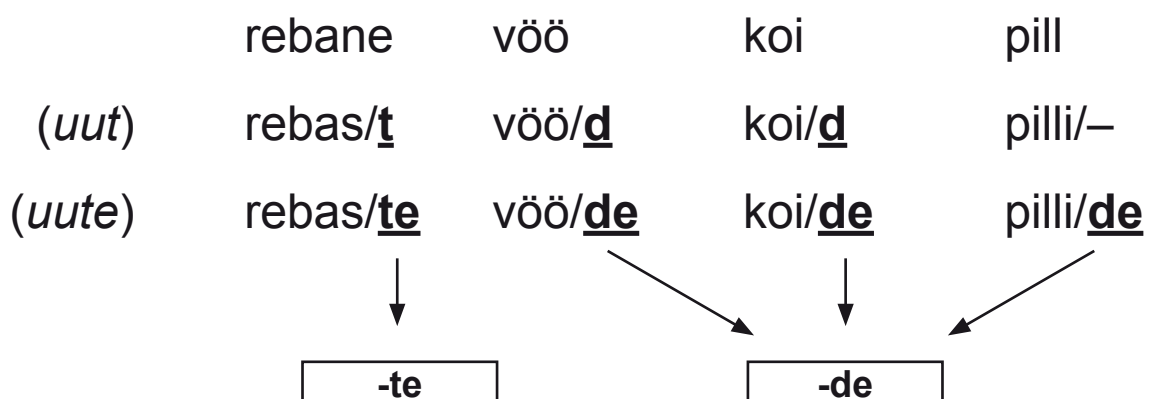
C. Loe veel kord. Mitmest esemest või olendist on sõnaühendis juttu?

Märgi ringiga ühte eset või olendit märkivate sõnaühendite järjekorranumbrid. (3 sõnaühendit)

D. Kontrolli. 6 sõnal on lõpp -d.

MITMUSE TUNNUS

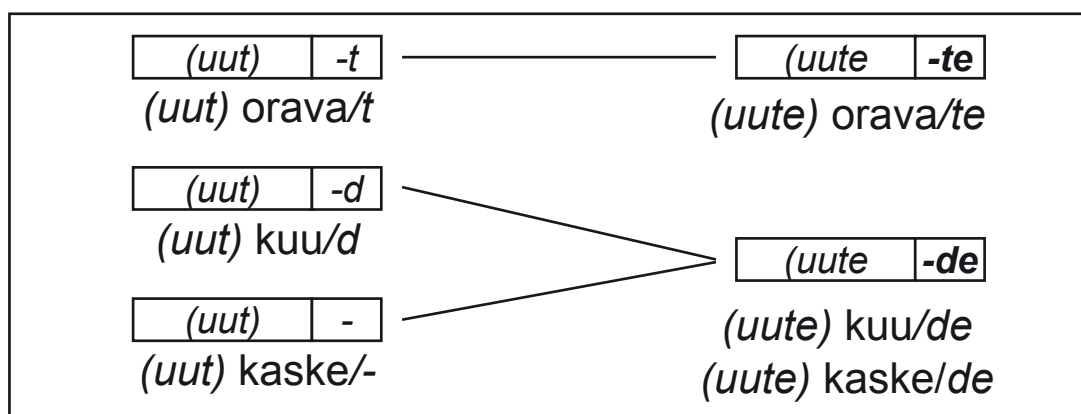
1. A. Loe sõnad tulpade kaupa.

B. Vaata. Vasta.

1. Mitmuse tunnus on *-te*. Mis on keda?, mida? vormi lõpp?
2. Mitmuse tunnus on *-de*. Mis on keda?, mida? vormi lõpp?
3. Mitmuse tunnus on *-de*. Mis sõnadel lõppu ei ole?

Mitmuse tunnuse valimise skeem

2. A. Täida tabel. Selleks:

- Loe sõnad.
- Moodusta *uut*-vorm.
- Lisa mitmuse tunnus.

Sõna algvorm	(uut) keda?, mida?	mitmuse vorm (uute) kelle?, mille?
katus	katus/t	katus/te
jänes		
keel	keel/t	
seen		
sadam	sadama/t	
kalur		

number	numbri/t	
kelder		
lusikas	lusika/t	
sipelgas		
hobune	hobus/t	
õpilane		

B. Moodusta tabeli sõnadega suuliselt võimalikke sõnaühendeid.

- joonistab (*mida?*) • näeb (*keda?*)
- on (*mille?*) juures • (*kelle?*) söök

3. A. Loe algvormis sõnad.

- B. Märki:** 1) täishäälikute kahekordsed tähed,
2) kaksiktäishäälikute tähed.

B. Täida tabel eelmise harjutuse eeskujul.

sõna algvorm	uut (<i>keda?, mida?</i>)	mitmuse vorm
puu	puu/d	puu/de
tee		
kuu		
koi		
papagoi		
peoleo		

C. Leia sõna-ühendisse sobivaid sõnavorme tabelist. Kirjuta.

- 1) jõi, 2) kõndis mööda ,
 3) nägi taevas, 4) jälgis.....,
 5) ei ole näinud

B. Leia sõna-ühendisse kõik sobivad sõna-vormid.

- 1) sädistamine,
 2) nimetused,
 3) augud.

4. A. Täida tabel eelmiste harjutuste eeskujul.

algvormis sõna	<i>keda?, mida?</i>	mitmuse vorm <i>kelle?, mille?</i>
pesa	pesa/–	pesa/ de
karu		
talv	talve/–	talve/ de
torm		
sõlm		
jõgi	jõge/–	jõge/ de
sig		
õde		
põder	põtra/	põtra/ de
puder		
ader		

sokk	sokki/–	sokki/ de
kokk		
trepp		
vili	vilja/–	vilja/ de
padi		
kabi		

B. Moodusta sõnaühendeid.

Kirjuta tegusõna järele võimalikud sõnavormid tabelist.

1) teeb (*mida?*) – (*uut*)

.....

2) silmitses (*keda?*) – (*uut*)

.....

3) (*kelle jäljed?*) – (*uute*)

..... jäljed.

4) (*mille taga?*) – (*uute*)

..... taga.

5. A. Loe sõnad sulgudes.

Moodusta neist uut- *keda?, mida?* vormid. Kirjuta.

B. Loe lause. Kirjuta lünka mitmuse sõnavorm (*uute* *-de/-te*).

1. Istutasime (tee – *tee/d*) *teede* äärde puid.

2. Raekoda kaunistas (lipp –) rivi.
3. Koerad jooksid (puu –) ja
(põõsas –) vahel.
4. Põllul olid (porgand –) ,
(peet –) ja (kartul –)
..... vaod.

C. Loe küsimused. Leia vastus lausetest.

- Keegi rääkis: *Istutasime*
- Kuhu nad puid istutasid?
- Mille vahel koerad jooksid?
- Mille vaod olid põldudel?

D. Eralda mitmuse vormidel tunnus -de või -te.

- Mis sõnadel on uut-vormi lõpp -d? Jooni. (2 sõna)
- Neljal sõnal on mitmuse tunnus on -de? Ringita tunnus.

6. A. Loe algvormis sõnad.

B. Moodusta *keda?*-, *mida?*-vorm (*uut*) ja mitmuse vorm (*uute*).

1) *lehm, siga, vasikas, lammas, kits, rebane, siil*

- Mis sõnadel on mitmuse tunnus -**de**? (4 sõna). Jooni.

2) käbi, krae, raamat, tigu, hunt, õpik, masin

- Mis sõnadel on mitmuse tunnus **-te**? (3 sõna). Jooni.

C. Moodusta õpetaja abiga **-te** ja **-de**-vormis sõnadega sõnaühendeid.

7. A. Loe sõnad tabelis.

B. Loe tulpade pealkirjad.

C. Moodusta sõnavormid. Kirjuta.

sõna algvorm	(uut) keda?, mida?	mitmuse tunnus	sõna- lõpp	saadud sõnavorm
mätas	<i>mätas/t</i>	<i>-te -</i>	<i>-le</i>	<i>mätastele</i>
sooserv			<i>-l</i>	
vars			<i>-ga</i>	
raba			<i>-s</i>	
puu			<i>-ni</i>	
õis			<i>-st</i>	

D. Moodusta sõnaühendeid.

Kasuta sõnu *kasvasid, astusid, pikkade, pärg*.

8. A. Loe tabelis mitmuse sõnavormid.

B. Moodusta neist suuliselt algvormis sõnad (2. tulp) ja mitmuse vormid (3. tulp).

mitmuse sõnavormid	algvormis sõnad (see on)	(<i>uut</i>) <i>keda?, mida?</i>
kitsas/te/l tee/de/l	kitsas tee	kitsas/t tee/d
teravatest hammastest		
sinistes silmades		
soojadel suvedel		
kõrgetelt kuuskedelt		

9. A. Kirjuta lünka -de või -te.

Kuidas ülesannet täidad? Ütle „sammud“ järjekorras. Kirjuta.

1. Loen lüngaga sõna.
2. Moodustan sõna algvormi. (See on)
3. Moodustan algvormist -vormi.
4. Nimetan *uut*-vormi
5. Valin *uut*-vormi lõpu järgi
6. Loen veel kord.
7. Ütlen sõnaühendi.
8. Täidan lünga.

1) õitsevad aasa....l,	2) rääkisid mudilas....le,
3) vestles sõpra....ga,	4) pani purki....sse,
5) valmistasid kõrvitsa....st,	6) kuulasid jutte rebas....st,
7) panid kotti....sse,	8) pakkisid paberi....sse.

B. Kontrolli.

Mitmuse tunnus *-de* on 4 sõnal, *-te* sama paljudel.

10. A. Loe laused. Kirjuta lünka mitmuse tunnus.

Vaata mitmuse tunnuse valiku skeemi (lk 50) või „Tarkvara mapis“ juhendit 15.

1. Puu.....l ja põõsas.....l puhkevad pungad.
2. Sinilille.....l ja ülas.....l on peagi õitsemise aeg.
3. Õues on kuulda vares.... kraaksumist ja tihas..... sidistamist.
4. Sooja..... ilma....ga sulab jõge.....lt ja järve.....lt jääkiht.

B. Rühmita lüngaga sõnad uut-vormi lõpu järgi.

- 1) lõpp *-de*
 - 2) lõpp *-te*
 - 3) lõputa
-

- Mis aasta-ajast räägitakse lausetes?

Pane tähele erandeid

Mõnedel sõnadel on *uut*-vormi lõpp *-t*,
aga mitmuse tunnuse on *-de* (ei ole *-te*).

- auto – (*uut*) auto/**t** – (*uute*) auto/**de**
- tütar – (*uut*) tütar/**t** – (*uute*) tütar/**de**
- küünal – (*uut*) küünal/**t** – (*uute*) küünal/**de**
- peenar – (*uut*) peenar/**t** – (*uute*) peenar/**de**
- aken – (*uut*) aken/**t** – (*uute*) aken/**de**

11. A. Kirjuta lünka *-de* või *-te*.

Kuidas sa ülesande täidad? Vaata 9. harjutuse tööjuhendit.

1. Meie sõidame suvel auto....ga Tallinnasse laulupeole.
2. Pestud aken.....le riputati ette uued pitskardinad.
3. Pühapäeval käis isa tütar.....ga loomaaias.
4. Jõulu-küünal.....l olid peal ingli pildid.

B. Kontrolli.

Kõikidel lüngaga sõnadel on mitmuse tunnus *-de*.

C. Moodusta lüngaga sõnadest suuliselt algvorm ja *uut*-vorm.

Kirjuta *uut*-vormi lõpp sõna kohale.

D. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

„Tarkvara mapist“ juhend 12.

KOHTA VÄLJENDAVALD SÕNAVORMID

1. A. Loe tekst.

B. Loe küsimused ja vastused.

Ema **pani** lauale kausi pudruga, lusikad ja kruusid.
Kruusidesse **valas** ema piima. Lusika **lökkas** ta kausini.
Enne sööki **olid** lual toidunõud. Kausis **oli** puder.
Kruusides **oli** piim. Mati **sõi** taldrikult putru.
Kruusist **jõi** poiss piima.

1. Kuhu pani ema taldrikud?	– (Pani) laua/le.
2. Kuhu valas ema piima?	– (Valas) kruuside/sse.
3. Milleni lökkas ema lusika?	– (Lökkas) kausi/ni.
4. Kus olid toidunõud?	– (Olid) laua/l.
5. Kus oli piim?	– (Oli) kruuside/s.
6. Kus oli puder?	– (Oli) kausi/s.
7. Kust sõi Mati putru?	– (Sõi) taldriku/lt.
8. Kust jõi Mati piima?	– (Jõi) kruusi/st.

ON KUS? MILLES? (mille sees?)

ON

koti S – koti sees

1. A. Loe laused. Vasta küsimustele suuliselt.

1. Mis hinne sul vihikus **on**?

- On *kus?* – *on vihikus, on vihiku sees*
- *milles?* – *vihikus*

2. Paavo kotis **leidub** raamatuid ja mänguasju.

- Leidub *kus? Milles?*

3. Lapsed **hoiavad** õpikuid sahtlites.

- Hoiavad *kus? Milles?*

B. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

- Üks sõna on mitmuses. Nimeta.

Eralda sellel sõnal sõnalõpp, mitmuse tunnus ja sõnatüvi.

- Sõnalõpp **-s** annab kõikidele joonitud sõnadele ühise lisatähenduse. Missuguse?

Arutlege klassis.

Pane tähele!

Keegi või miski võib olla (või oli) millegi **sees**.

Seda **kohta** väljendab sõnavorm lõpuga **-s**.

 +

s

on ämbri/s = on ämbri sees

on kappi/de/s = on kappi/de sees

2. Loe. Leia igasse lausesse veel kaks kohta väljendavat sõnavormi.

1. Kalad **elavad** (*kus?*) jões, ja
2. Mänguasjad **on** (*kus?*) kastis, ja
3. Laste riided on (*kus?*) kohvrites, ja

3. A. Loe sõnad: *pesa, mets, puur, urg, kuut, laut.*

B. Kirjuta sõnavormid, mis vastavad küsimusele *milles?*

pesa/s,

- Eralda sõnatüvi ja sõnalõpp.

C. Kirjuta sõnavormid mitmuses.

pesa/de/s,

- Eralda sõnatüvi, mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

D. Kontrolli. Kõikidel sõnadel on mitmuse tunnus

4. A. Vaata pilte. Kus keegi elab (on)?

B. Moodusta lauseid. Kasuta sõnavorme A-osast.

5. A. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

1) lamab kus? – ilus kuut, pime onn, ümmargune korv.

- Mis sõnad täpsustavad lamamise kohta – (*missugune?*)?

2) liiguvad kus? – pikad tunnelid, laiad koridorid.

- Mis sõnad täpsustavad liikumise kohta – (*missugune?*)?

ON KUS? **MILLEL?** (*mille peal?*)

ON

koti L – koti peal

1. A. Loe laused. Vasta küsimustele suuliselt.

1. Raamatud ja vihikud **on** riiulil.

- on kus? – *on riiulil*, *on riiuli peal*
- millel? – *riiulil*

2. Peenral **õitsevad** lumikellukesed ja siniliiliad.

- õitsevad kus? – *õitsevad*,
- millel? –

3. Tänavatel **vuravad** autod ja bussid.

- vuravad kus? –,
- millel? –

B. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

C. Üks joonitud sõna on mitmuses. Nimeta. Kirjurma.

-
- Eralda sellel sõnal sõnatüvi, mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

D. Sõnalõpp **-l** annab kõikidele joonitud sõnadele ühise lisatähenduse. Missuguse?
Arutlege klassis.

Pane tähele!

Keegi või miski võib olla (või oli) millegi **peal**.

Seda **kohta** väljendab sõnavorm lõpuga -l. + l

on pōranda/l = on pōranda peal

on pōranda/te/l = on pōranda/te peal

2. A. Moodusta kohta väljendavaid sõnaühendeid.

B. Kirjuta ainsuse ja mitmuse sõnavormid.

		<u>millel?</u>	
	tool	<i>tooli/l</i>	<i>tooli/de/l</i>
istuvad kus?	känd		
	pink		

- Võrdle veaohlikke häälikuid ja tähti sama sõna vormides.

C. Vasta küsimustele.

- Kes istuvad toolil? Kes istuvad ...? Kes istuvad ...?
- Kes istuvad toolidel? Kes istuvad ...? Kes istuvad ...?

D. Joonista pildid.

istuvad kännul

istuvad kändudel

3. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

- sõidavad kus? – kitsas tänav, avar põld, suvine aas
- liiguvad kus? – laiad jõed, tolmavad maanteed

* Millega võib sõita põllul (aasal)?

4. A. Loe sõnaühendid.

1) seisab rōdul, 2) aurab tassis, 3) elab meres, 4) liugleb merel, 5) veereb liival, 6) uuristab liivas auku, 7) on kapis, 8) on kapil

B. Jooni kohta väljendavad sõnavormid.

Eralda joonitud sõnavormidel sõnatüvi ja -lõpp.

- Mis sõnavorm väljendab millegi peal olemist?
- Mis sõnavorm väljendab millegi sees olemist?

C. Rühmita joonitud sõnavormid.

kus?

on millel? (uue/l) l -l	on milles? (uue/s) l -s

5. Moodusta sõnaühendeid.

1) on kus? (on mille peal?) – kõrge oks, valge taldrik
2) on kus? (on mille sees?) – kollane kruus, tilluke pesa

- Nimeta kohta väljendavad sõnad.
- Nimeta omadussõnad (*missugune?*).
- Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

LÄHEB (PANEB) KUHU? MILLESSE? (mille sisse?)

PANEB

sahtli**SE** – sahtli **sisse**
kotti – koti **sisse**

1. A. Loe laused. Vasta küsimustele suuliselt.

1. Valli **pakib** kingituse paberisse.

- pakib *kuhu?* – *pakib paberisse, pakib paberi sisse*
- *millesse?* – *paberisse*

2. Raimo **kirjutab** harjutuse vihikusse.

- kirjutab *kuhu?* – *kirjutab ... , kirjutab ... sisse*
- *millesse?* – ...

3. Oma kooliasjad **panid** lapsed sahtlitesse.

- Panid *kuhu?* – *panid... , panid...*
- *millesse?* – ...

B. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

C. Üks joonitud sõna on mitmuses. See sõna on

D. Nimeta mitmuse vormis sõna sõnatüvi, mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Keegi või miski pannakse või läheb (pandi või läks) millegi **sisse**.

Seda **kohta** väljendab sõnavorm lõpuga **-sse**. +

Istus auto/sse = istus auto sisse

Istusid auto/de/sse = istusid auto/de sisse

2. A. Loe ja täida lüngad.

millesse?

1. Peeter **kallas** vett ämbri.....
2. Lapsed **kiirustavad** peale teist tundi võimla.....
3. Peale koolikella **lähevad** õpilased klasside.....

B. Kontrolli. Kas kirjutasid –sse õigesti?

3. A. Ütle ühe sõnaga.

- 1) auto sisse, 2) pudeli sisse, 3) korstna sisse, 4) saapa sisse,
5) põranda sisse, 6) masina sisse, 7) kinda sisse

- 1) vaasi sisse – *vaasisse ehk vaasi*, 2) tassi sisse,
3) kannu sisse, 4) metsa sisse, 5) tiigi sisse, 6) järve sisse

- 1) vaaside sisse, 2) tasside sisse, 3) kannude sisse,
4) metsade sisse, 5) tiikide sisse, 6) järvede sisse

B. Loe küsimused. Leia A-osast igale küsimusele mitu vastust.

1. *Kuhu* pandi lill? 2. *Kuhu* pandi oksad?
3. *Kuhu* viidi kalamaimud? 4. *Kuhu* puuriti auku?
5. *Kuhu* võib ära eksida?

Jäta meelde!

Paljudel sõnadel kasutatakse sse-lõpuga vormi asemel ka lõputa vormi (ehk lühikest vormi).

Lendas (*kuhu?*) pesasse ehk *lendas* nessa.

Pessa – millesse?

Läks (*kuhu?*) poodi. *Poodi* – millesse? (Me ei räägi „poodisse“.)

4. A. Moodusta sõnavorme näidise järgi.

sõna algvorm	(uue)	millesse?	millesse?
oja	<i>oja</i>	<i>oja/sse</i>	<i>ojja</i>
meri			
tuba			
köök			
vann			

B. Eralda 3. tulba sõnadel sõnalõpp.

C. Loe veel kord sõnavormid.

Mis sõnavorme kasutame igapäevases kõnes? Jooni.

D. Moodusta lauseid joonitud sõnavormidega.

5. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

- viskas (*kuhu?*) – sügav auk, madal lomp.
- istus (*kuhu?*) – pehme tugitool, punane buss.
 - Nimeta kohta väljendavad sõnavormid (*kuhu?*).
 - Nimeta omadussõnad (*missugune?*).

6. A. Loe kaks sõnapaari. Üks neist väljendab kohta.

Jooni see.

- 1) läksime linna nägime linna; 2) pesi tassi, valas tassi;
3) pani kotti, kannan kotti; 4) parandas aeda, jooksis aeda;
5) joonistas bussi, astusin bussi.

B. Kirjuta joonitud sõnapaarid vihikusse üksteise alla.

C. Moodusta sama tähendusega sõnaühend sõnaga sisse.

Näiteks: *läksin linna* – *läksin linna sisse*

- Kumba varianti kasutatakse sagedamini?

ASETAB (LÄHEB) KUHU? MILLELE? (mille peale?)

ASETAB koti**LE** – kotile **peale**

1. A. Loe laused. Vasta küsimustele suuliselt.

1. Ema **asetas** saia taldrikule.

- *asetas kuhu? – asetas taldrikule,
asetas taldriku peale*
- *millele? – taldrikule*

2. Ettekandja **tõstis** nõud kandikule.

- *tõstis kuhu? – tõstis ... , tõstis ... peale*
- *millele? – ...*

3. **Pange** kooliasjad tunni alguses laudadele!

- *pange kuhu? – pange ... , pang ...*
- *millele? – ...*

B. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

C. Üks joonitud sõna on mitmuses.

See sõna on

- Eralda mitmuse sõnavormi sõnatüvi, mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Keegi või miski pannakse või läheb (pandi või läks) millegi **peale**.

Seda **kohta** väljendab sõnavorm lõpuga **-le**. +

*istus (kuhu?) istus tooli/le = istus tooli peale
tooli/le – millele?*

*istused (kuhu?) istused tooli/de/le =
istused tooli/de peale
tooli/de/le – millele?*

2. Loe sõnapaarid. Ütle ühe sõnaga. Kirjuta.

- 1) vihiku peale – *vihikule*, 2) taldriku peale –,
3) kapi peale –, 4) katuse peale –

3. A. Loe sõnad. Moodusta antud sõnadega sõnaühendeid.

kuhu (mille peale)?

- 1) **kirjutasin** (*kuhu?*) – paber, ümbrik, tahvel
kirjutasime (*kuhu?*) – paberid, ümbrikud, tahvlid
2) **asetas** (*kuhu?*) – lame kivi, madal känd, kõrge puuks
asetasid (*kuhu?*) – lamedad kivid, madalad kännud
kõrged puuksad

- Nimeta kohta väljendavad sõnavormid.
- Mis sõnadega on väljendatud esemete tunnuseid?

B. Moodusta sõnaühenditega suuliselt lauseid.

C. Kirjuta kolm lauset õpetaja etteütlemise järgi vihikusse.

4. A. Loe. Moodusta sobivad sõnavormid. Kirjuta.

kuhu? (mille peale?, mille sisse?)

1. Taat **istus** (diivan) ja hakkas lehte lugema.
2. Kell kümme **läheb** Meelis (voodi)
3. Poisid **ronisid** (katus)
4. Vihmavesi **oli** (katus) augu **uuristanud**.

B. Eralda kirjutatud sõnavormidel sõnatüvi ja sõnalõpp.

C. Mis sõnavormide kohta saab esitada küsimuse *millele?*
Jooni.

VÕTAB (TULEB) KUST? MILLEST? (mille seest?)

VÕTAB koti**ST** - koti **seest**

1. A. Loe laused. Vasta küsimustele suuliselt.

1. Ema **tellis** tordi kohvikust.

- tellis *kust?* – *tellis kohvikust, (tellis kohviku seest).*
- *millest?* – *kohviku/st.*

2. Kalle **võttis** kapist valge pluusi.

- võttis kust? – *võttis ... , võttis ... seest*
- millest? – ...

3. Memm **ajas** kassi köögist **välja**.

- ajas välja kust? – *ajas välja ... , ajas välja ...*
- millest? – ...

B. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Keegi võtab või tuleb (võttis või tuli) **millegi seest**.

Seda **kohta** väljendab sõnavorm lõpuga **-st**. + st
tuleb (kust?) tuleb keldri/st = tuleb keldri seest.
keldri/st – millest?
tuluvad (kust?) tuluvad keldri/te/st =
tuluvad keldri/te seest.
keldri/te/st – millest?

Kuidas moodustad ainsuse sõnavorme?

Toimi nii.

1. Loe kasti seest, vasakult poolt näidissõnad.

2. Loe ja lõpeta harjutuse täitmise juhend.

<i>kott</i>	→	1. Nimeta sõna-vorm	(<i>kott</i>)
<i>uue koti</i>	→	2. Moodusta ainsuse-vorm	
<i>kotist</i>	→	3. Lisa tüvevormile sõnalõpp.....	
		4. Kirjuta sõnavorm.	

2. Moodusta sõnatulbas ainsuse sõnavormid.

millest?

	<u>ainsus</u>	<u>mitmus</u>
võtab (<i>kust?</i>)		
kott	<i>koti/st</i>	<i>kotti/de/st</i>
purk		
kast		
kapp		

- Loe moodustatud sõnavormidega sõnaühendid.

Kuidas moodustad mitmuse sõnavorme?

1. Nimeta algvormis sõna.	<i>kott</i>
2. Moodusta suuliselt sõnavorm (<i>uut</i>)	(<i>uut</i>) <i>kotti</i>
3. Eralda vajaduse korral sõnalõpp -t või -d.	
4. Kirjuta tüvevorm.	<i>kotti</i>

5. Vali mitmuse tunnus: *-te* või *-de*.

Lisa tüvevormile.

6. Lisa sõnalõpp *-st*.

7. Loe sõnavorm.

kottide

kottidest

3. Moodusta harjutuse 2 sõnatulbas mitmuse sõnavormid.

- Loe moodustatud sõnavormidega sõnaühendid

4. A. Loe harjutuse 2 sõnaühendid ridade kaupa.

B. Võrdle sama sõna vormide veaohlikke häälikuid ja tähti.

5. Moodusta sõnaühendeid ja lauseid.

- **jooksid välja** (*kust?*) – tihe kuusik, uus võimla
- **tõmbasid välja** (*kust?*) – paksud kaustikud, suured kotid
 - Nimeta kohta väljendavad sõnavormid.
 - Nimeta omadussõnad (*missugune?*).

6. A. Loe sõnad sulgudes.

Moodusta sõnavorm küsimusega *millest?*.

B. Loe laused. Kirjuta vihikusse.

1. Kuldnokk **lendas** (pesakast) **välja**.
2. Talle meeldis (lomp) vett juua.

3. (Koduaed) **leidis** ta poegadele süüa.
4. Varsti **kostis** (puuõõs – puuõõne...) kädistamist.
5. Peagi **pistis** linnupoeg pea pisikesest (lennuauk) **välja**.

VÕTAB (TULEB) KUST?

MILLELT? (mille pealt)

VÕTAB kotiLT – koti PEALT

1. A. Loe laused. Vasta küsimustele suuliselt.

1. Ema **võttis** laualt lillevaasi.

- võttis kust? – *võttis laualt, võttis laua pealt*
- millelt? – *laualt*

2. Pilt **kukkus** seinalt maha.

- kukkus kust? – *kukkus ... , kukkus ... pealt*
- millelt? – ...

3. Pille **pühkis** kappidelt tolmu.

- pühkis kust? – *pühkis ... , pühkis ... pealt*
- millelt? – ...

B. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

C. Üks joonitud sõna on mitmuses. See sõna on

- Ringita mitmuse sõnavormil mitmuse tunnus.

Pane tähele!

Keegi võtab või tuleb (võttis või tuli) millegi **pealt**.

Seda **kohta** väljendab sõnavorm lõpuga **-lt**. +

*tõuseb (kust?) – tõuseb tooli/lt = tõuseb tooli pealt
tooli/lt – millelt?*

*tõusid (kust?) – tõusid tooli/de/lt =
tõusid tooli/de pealt
tooli/de/lt – millelt?*

2. Moodusta sõnaühendeid.

millelt?

haaras (kust?) – tool, muru, põrand, diivan, rõdu, peenar

pühkis (kust?) – kapid, trepid, pingid, pildid, kännud, lauad

tõusis lendu (kust?) – madal oks, jässakas känd, niiske muru

- Nimeta **-lt** – lõpuga sõnavormid.
- Nimeta kohtade tunnuseid väljendavad sõnad.

3. Loe sõnad. Toimi lk 73 ja 74 juhendite järgi.

noppisid (niit) *niidu/lt* *niitu/de/lt*

sõi (taldrik)

tõstis (pliit)

- Võrdle sama sõna vormide veaohtriku koha häälikuid ja tähti.

4. A. Loe sõnad sulgudes. Moodusta nende sõnadega sõnaühendeid koos paksult trükitud sõnadega.

B. Loe laused. Kasuta sobivaid sõnavorme.

1. Lilli me nopime suvel (aas, nurm ja põllud).
2. Pohli me korjame (mättad).
3. (Kraavikaldad) nopime me maasikaid.
4. Jõhvikaid me saame sügisel (soosaar).

C. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

(„Tarkvara mapp“, juhend 12)

MILLENI?

JOOKSEB (LIIGUB) KUI KAUGELE?

LIIGUB

KUNI kotiNI

1. A. Loe laused. Vasta küsimustele suuliselt.

1. Me **läksime** koolist teatrini jalgsi.

- läksime *kui kaugele?* – *läksime teatrini*
(läksime kuni teatrini)
- *milleni?* – *teatrini*

2. Koer **jooksis** isale väravani vastu.

- jooksis *kui kaugele?* – *jooksis* Milleni? –

3. Rong **sõitis** ainult Valgani.

- sõitis *kui kaugele?* – *sõitis* Milleni? –

B. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Elusolendid ja asjad võivad liikuda mingi teise asja või olendi juurde.

Kohta, milleni liigutakse, väljendab sõnavorm lõpuga **-ni**.

+

läheb (kui kaugele?) – läheb ringtee/ni

ringtee/ni – milleni?

lähevad (kui kaugele?) – lähevad mäнди/de/ni

mäнди/de/ni – milleni?

2. Moodusta suuliselt sõnaühendeid.

jalutasid (*kui kaugele?*) – põõsas, kuusk, küngas, maantee

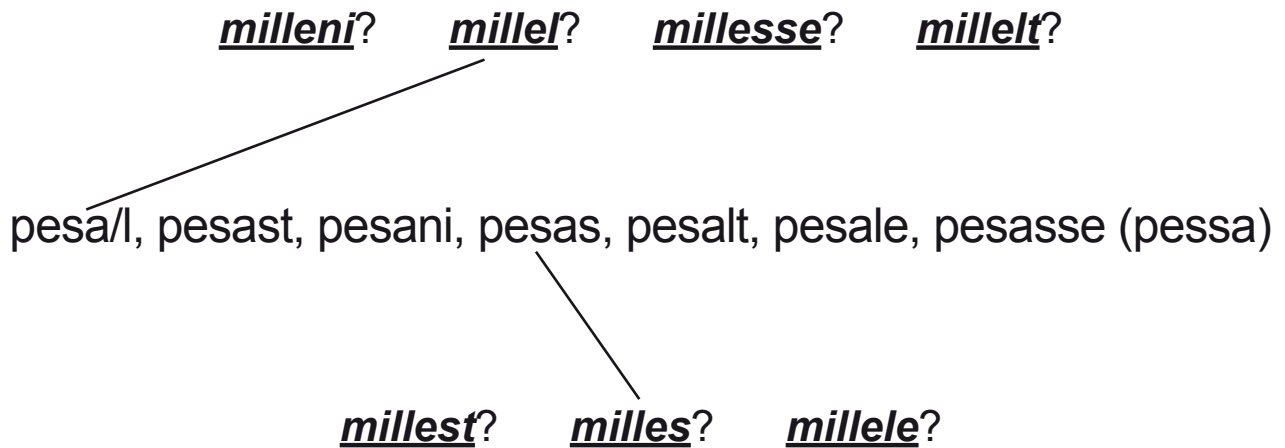
jooksid (*kui kaugele?*) – varemed, kivid, kadakad, männid

kõndisid (*kui kaugele?*) – kõrge tamm, madal maja, väike tiik

- Nimeta kohta väljendavad sõnavormid.
- Nimeta omadussõnad.

3. A. Loe sõnavormid. Eralda sõnalõpud.

B. Sobita sõnavormid ja küsimused.

C. Loe tegevust väljendavad sõnad.

Moodusta sõnaühendeid sõna *pessa* eri vormidega. Kirjuta.

- 1) *istus pesal, pesas, pesale, pesa*
- 2) *tõusis lendu*
- 3) *laskus*
- 4) *lendas*

4. A. Loe sõnad. Moodusta sõnavormid *milleni?*. -ni

mets – *metsani*, kool –, järv –

põõsad –, jõed –

B. Loe laused. Vali lausesse sobiv sõna. Kirjuta.

kui kaugele?

1. Põld on metsa ääres. Jänes lippas üle põllu
ja kadus puude vahele.
2. Rein sõidab kooli bussiga. Tema kodust
on viis kilomeetrit.
3. Mehed lähevad järvele kala püüdma. Nad sõidavad
..... ratastega.
4. Põldudel kasvatatakse kartuleid. Talust
kulgevad kitsad kruusateed.

KOHTA VÄLJENDAVID TAGASÕNAD

Tuleta meelde!

1. Sõnavormid lõppudega *-sse, -s, -st, -le, -l, -lt, -ni*
väljendavad koos tegusõnaga kohta.

*leidis põõsast, jooksis põõsani,
hüppas välja põõsast*

2. Kohta märgivad ka tüvevormis sõnad koos tagasõnadega

*sisse, sees, seest, peale, peal, pealt
korvi sisse, laua peal, tassi seest*

Koha väljendamiseks on veel võimalusi.

Me võime kasutada ka tagasõnu *ees, taga, all, kohal, peal, kõrval, juures, vahel, keskel*.

Tagasõnad *ees, taga, peal, all, kohal, ääres*

1. A. Vaata pilti. Vasta küsimustele suuliselt.

1. Kes istuvad laua taga?

2. Mis on laua peal?

3. Kes on laua all?

4. Mis on laua ääres?

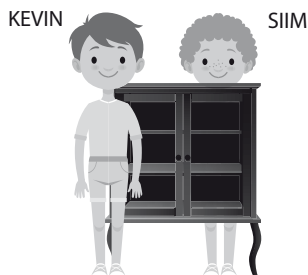
5. Mis on laua kohal?

B. Loe ja lõpeta laused suuliselt.

1. Kass istub ... 2. Toolid on ... 3. Raamat on ...

4. Marit ja Imre istuvad ... 5. Televiisor on ...

2. Vaata pilte. Selgita.

- Kes on kapi ees?
- Kes on kapi taga?
- Kus on Siim? / Kevin?

Tagasõnad: *vahel, keskel, kõrval*

3. Vaata pilte. Selgita.

KEVIN

SIIM

PAAVO

- Kes on õdede vahel?
- Kes on laste keskel?
- Kes on klassikaaslase kõrval?
- Kus on Kevin?
- Kus on Siim?
- Kus on Paavo?

4. A. Vaata veel kord pilte.

B. Loe laused. Jooni õige.

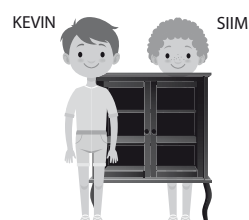
PAAVO

SIIM

KEVIN

1. Siim on kapi ees.
2. Siim on kapi taga.

- Kevin on kapi ees.
Kevin on kapi taga.

3. Siim on õdede vahel.

Kevin on õdede vahel.

Paavo on õdede vahel.

4. Siim on laste keskel.

Paavo on laste keskel.

Kevin on laste keskel.

5. Siim on klassikaaslase kõrval.

Paavo on klassikaaslase kõrval.

Kevin on klassikaaslase kõrval.

C. Loe 1. lause. Vaata veel kord pilte. Loe 2. lause algus.

Lõpeta lause sobiva tagasõnaga *ees, taga, vahel, keskel, kõrval.*

1. Siim ei ole laste kõrval. Ta on laste

2. Kevin ei ole kapi taga. Ta on

3. Kevin ei ole klassiõde kõrval. Ta on

4. Paavo ei ole õdede vahel. Ta on

5. Siim ei ole kapi ees. Ta on

.

5. A. Loe tagasõnad *juures, otsas, kõrval, keskel, ees.*

B. Loe lause. Vali lünka sobiv tagasõna.

1. Lapsed mängivad kuuri palli. 2. Vares istus kuuse

3. Ants seisis Madise 4. Juss, tantsi ringi ... !

5. Tiit seisis poiste

C. Loe laused koos tagasõnadega

D. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

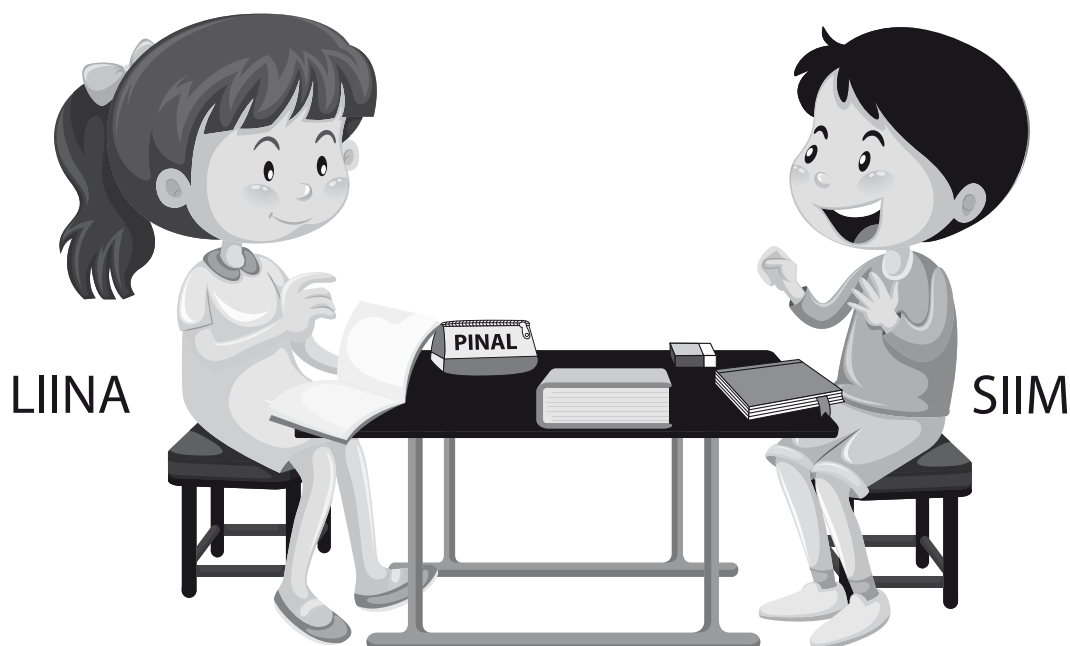
6. Loe tagasõnad. Loe laused. Täida lüngad.

Tagasõnad: *hulgas, küljes, vahel, kohal, juures.*

1. Pärast lõunat läksid tüdrukud metsa.
2. Peagi kilkasid nad kõrgete puude
3. Tuulega kõikusid puude võrad laste peade
4. Okste rippusid ilusad käbid.
5. Vanade kändude punetasid varased pohlad.
6. Korvis oli pohlade ka vanu mustikaid.
 - Mis lausetes saad kasutada erinevaid tagasõnu?

vasakul, paremal, ees, taga

7. A. Vaata pilti. Mis on pildile joonistatud?

B. Liina vaatab laua poole.

- Mis on laual Liinast paremal?
- Mis on laual temast (Liinast) vasakul?
- Mis on Liina ees?

C. Lõpeta Liina laused.

1. Raamat on minust
2. Kumm on pinali
 - Pinal on kummi
 - Eespool on Tagapool on
3. Vihik on

D. Siim vaatab laua poole.

- Mis on laual Siimust paremal?
- Mis on laual temast (Siimust) vasakul?
- Mis on Siimu ees?

E. Lõpeta Siimu laused.

1. Märkmik on minu
2. Raamat on
3. Kumm on
4. Pinali ees on Pinal on
5. Eespool on Tagapool on

8. A. Vaata veel kord pilti 7. harjutuse juures. Loe laused.

B. Mõni lause sobib mõlemale lapsele.

Märgi see lause tärniga.

- ☐ 1. Laual on teineteise kõrval vihik ja raamat.
- ☐ 2. Laua all on kõrvuti pinal ja kumm.
- ☐ 3. Mõlemad lapsed näevad vihikut raamatust paremal.
- ☐ 4. Mõlema lapse jaoks ei ole pinal ja kumm laual paremal.

C. Paranda sobimatud laused suuliselt.

AEGA VÄLJENDAVALD SÕNAVORMID

Mart räägib: *Ma vaatasin filmi loomadest.*

Rasmus küsib: *Kus sa seda filmi nägid?*

Millal sa seda filmi vaatasid?

Pea meeles!

Iga tegevus toimub kindlas kohas ja kindlal ajal

..... klassis hommikul, reedel metsas,

..... õues õhtuni, toas pärast lõunat.

1. Vasta küsimustele ühe sõnaga.

1. Millal sa tuled kooli?
2. Millal tavaliselt magatakse?
3. Millal saame suusatada ja kelgutada?
4. Millal on kõige pikem koolivaheaeg?

2. A. Loe laused.

B. Loe küsimused. Vasta ühe sõnaga.

1. Seemned **külvatakse** mulda kevadel.

- Millal **külvatakse** seemned mulda?
- Mis sõna väljendab tegevuse aega? Jooni.

2. Kooliaasta **algab** septembris.

- Millal **algab** kooliaasta?
- Mis sõna väljendab tegevuse aega? Jooni.

C. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Paljud sõnavormid lõpuga **-l** ja **-s** väljendavad nähtuse või tegevuse **aega**.

sulas märtsi/s, puhkas talve/l

3. A. Loe sõnad.

B. Moodusta sõnavormid. Eralda sõnavormidel lõpp -s või -l.

hommik – (millal?) *hommiku/l* õhtu – (millal?)
päev – (millal?) talv – (millal?)
aprill – (millal?) mai – (millal?)
juuni – (millal?) august – (millal?)

C. Loe laused. Kasuta lausetes eelmise osa sõnu.

Täida lüngad.

1. Ema ja isa **lähevad** tavaliselt tööle
2. Lumi **sulab** harilikult
3. Suveõunad **valmivad**
4. Saunas **käiakse** tavaliselt

D. Nimeta lausetes aega väljendavad sõnad.

- Eralda sõnalõpud.
- Esita küsimus sõna kohta.

4. A. Loe laused.

B. Loe küsimused. Vasta ühe sõnaga.

1. Eile **kestsid** tunnid lõunani.
2. Me **saame** suvilas **olla** kolmapäevani.
 - Kui kaua (mis ajani) **kestsid** eile tunnid?
 - Mis ajani (kui kaua?) **saame** me **olla** suvilas?
 - Mis sõnad väljendavad lausetes tegevuse aega? Jooni.
 - Tegevus lõppes enne mis aega?

C. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga **-ni** väljendab seda **aega**, enne mida tegevus või nähtus lõpeb (lõppes).

Magas kella kuue/ni

Ta ärkas veidi enne kella kuut või täpselt kella kuue ajal.

5. A. Moodusta sõnaühendeid.

- **töötab** *mis ajani?* – laupäev, vaheaeg, suvi, puhkus
- **kestab** *mis ajani?* (*kui kaua?*) – õhtu, hommik, sügis, kontrolltöö

B. Moodusta eelmiste sõnaühenditega lauseid.

- Mis ajani miski kestab? Selgita.

6. A. Loe lause. Loe küsimus.

B. Vasta ühe sõnaga.

1. *Vihma sajab juba alates neljapäevast.*

- Millal algas vihmasadu?

2. *Isa töötab ehitusel alates oktoobrist.*

- Millal alustas isa tööd ehitusel?

C. Mis sõnad väljendavad tegevuse alguse aega? Jooni.

D. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Sõnavormid lõpuga **-st** väljendavad tegevuse **alguse aega** (*alates sügise/st, juuni/st*).

7. A. Loe laused.

B. Loe küsimused. Vasta küsimusele ühe sõnaga.

1. Ema ja isa **olid** oma puhkuse **planeerinud** maikuuks.

2. Nad **sõitsid** maikuuks nädalaks Kreekasse.

- Kui pikaks ajaks **sõitsid** vanemad puhkusele?
- Mis ajaks nad **olid** puhkuse **planeerinud**?

C. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Sõnavormid lõpuga **-ks** väljendavad ka **aega**. Me saame teada:

1) kui pikka aega mingi tegevus kestab

(läks nädala/ks puhkama).

2) mis ajaks on mingi tegevus lõppenud

(jõudis õhtu/ks koju).

nädala/ks – milleks? õhtu/ks – milleks?

8. Lausetes räägitakse kevadpeoks valmistumisest.

A. Loe sulgudes sõnad. Moodusta sõnavormid lõpuga **-ks**.

B. Kasuta sõnavorme lausetes õigesti. Loe laused.

1. Lapsed **valisid** juba (esmaspäev) luuletused **välja**.
2. (Teisipäev) nad **õppisid** luuletused **pähe**.
3. (Kolmapäev) **jäi** kutsete tegemine.
4. (Neljäpäev) **oli kirja pandud** esinemiste järjestus.
5. (Reede) oli **plaanitud** kontserdi peaproov.

- Millal võis kevad-kontsert toimuda?
- Mis päeval õppisid lapsed luuletusi pähe?
- Enne mis päeva nad luuletused välja valisid?
- Millal õpilased kutseid kirjutasid?
- Kontserdi peaproov kavatseti korraldada millal?

C. Kirjuta laused vihikusse. Vaata „Tarkvara mapp“, juhend 12.

9. A. Loe laused.

B. Loe küsimused. Vasta ühe sõnaga.

1. Koolinädal **kestab** tavaliselt esmaspäevast reedeni.
2. Ema **oli** väikevennaga kodus jaanuarist detsembrini.
 - Millal **alustatakse** igal nädalal õppimist?
 - Millal **lõpeb** tavaliselt koolinädal?
 - Millal ema **jäi** väikevennaga koju?
 - Kui kaua **oli** ta kodus? Nimeta need kuud.
 - Millal ema **võis** uuesti tööle **minna**?

C. Leia sõnad, mis väljendavad tegevuse kestust. Jooni.

D. Eralda joonitud sõnadel sõnatüvi ja sõnalõpp.

Pane tähele!

Sõnavormid lõpuga **-st** ja **-ni** väljendavad koos tegevuse või seisundi kestust. *Ilm on külm sügise/st kevade/ni.*

10. A. Loe sõnad sulgudes. Loe laused.

Väljenda sulgudes sõnadega tegevuse (või seisundi) kestust.

1. Kooliaasta **kestab** (september – juuni) ehk (sügis – kevad).
2. Suvepuhkus on (juuni – august).
3. Ats puudus koolist (teisipäev – neljapäev).

B. Loe veel kord laused. Vasta lausete kaupa.

- Millal tegevus (või seisund) algab? Millal lõpeb?
- Mis ajast tegevus (või seisund) toimub? Mis ajani toimub?

C. Kirjuta laused vihikusse.

D. Jooni enda kirjutatud lausetes tegevuse või seisundi kestust väljendavad sõnavormid.

enne, ajal, pärast

11. A. Loe laused.

B. Loe küsimused. Vasta.

1. Enne tundi **võta** lauale vajalikud õppevahendid!
2. Tunni ajal **kuula** õpetaja selgitusi!
3. Pärast tunde **algab** spordipäev.
 - Mida on vaja teha enne tundi / tunni ajal / pärast tunde?

12. A. Loe laused. Kasuta sõnu *enne, ajal, pärast*.

B. Täida lüngad.

Keegi õpilastest räägib:

1. Praegu on eesti keele tund.
2. Selle tunni me õpime aega väljendavaid sõnavorme.
3. eesti keele tundi oli meil laulmine.
4. eesti keele tundi tuleb matemaatika.

5. matemaatikat tuleb kunstiõpetus.

6. Kunstiõpetuse me külastame näitust.

C. Vasta küsimustele.

- Mida õpiti eesti keele tunni ajal?
- Mis tund oli enne eesti keelt?
- Mis tund oli pärast eesti keelt?
- Mitmes tund oli eesti keel sellel päeval?
- Nimeta neli tundi järjekorras.

13. Loe. Vasta küsimustele.

Mart rääkis reedel oma koerast:

1. Eile õhtul enne kuuti minekut haukus Muki ligi pool tundi.

- Pärast mida läks Muki kuuti?
- Kui kaua Muki haukus?
- Mis päeval Muki haukus kaua aega?

2. Täna lõunasöögi ajal istus Muki köögiakna all.

Ta jäi sinna kogu söögiajaks. Enne püüdis ta tuppa tulla.

Aga ema pani ukse kinni.

- Mida püüdis Muki teha enne lõunat?
- Mida tegi Muki pere lõunasöögi ajal?
- Mis võis olla Muki soov akna all istumiseks (tuppa tulemiseks)?
- Milleks pani ema ukse kinni?

3. Pärast lõunat lamas Muki kella viieni kuudi ees.

- Millal läks Muki kuudi juurde?
- Kui kaua lamas Muki kuudi juures?

14. A. Leia „Tarkvara mapist“ järgmised kirjutamise skeemid.

1. Sõna veaohalik koht on „punane“ ja „roheline“ häälik.
2. Sõna veaohalik koht on „punaste ühend“ ja „roheline“ häälik.

B. Loe lüngaga sõnad.

Mis sõnades on veaohalik kohas „punane“ ja „roheline“ täht?

Jooni. (12 sõna)

1. Oli ilus ...p/äik/ese-paisteline päev.
2. .../Äk/i ...t/ek/is taevasse tume-sinine pilv.
Kustus müristamist.
3. Lapsed ...l/õp/etasid mängud ja ...l/ip/asid ...t/up/a.
4. ...H/ak/as ...s/at/ama ...t/uk/evat .../äik/ese-vihma.
5. ...P/eak/i .../äik/e ...v/aip/us. ...P/äik/e ...h/ak/as paistma.
6. Lapsed tulid ...t/ak/asi õue.
7. Nad ...n/äk/id heina-maal suitsu.
8. Pikne oli seal ...s/üt/anud heina-kuhja.

- Toimi joonitud sõnadega nii:

- Loe lause. Nimeta lüngaga sõna.
- Muuda sõnas veaohlike häälikute pikkust. Vali sobiv skeem.
- Kirjuta skeemi number lüngaga sõna ette.

C. Loe ülejäänud lüngaga sõnad. (6 sõna).

- Muuda neid sobivate skeemide alusel.
- Loe lause.
- Kirjuta sõna ette sobiv nõrk või tugev täht.

D. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

E. Kontrolli.

- Joonitud sõnad:
 - 1. skeem – 4 sõna, 2. skeem – 1 sõna,
 - 3. skeem – 6 sõna, 4. skeem – 1 sõna,
- Veaohtlik koht on: „punaste“ ühend + „roheline“
 - tugev täht – 4 sõna, nõrk täht – 2 sõna

F. Vasta küsimustele.

1. Millal läksid lapsed tuppa?
2. Mis põhjusel nad tuppa läksid?
3. Mis juhtus looduses enne tuppa minemist?
 - •
4. Mida lapsed tegid enne tuppa minemist?
5. Lapsed olid toas. Mis juhtus sel ajal väljas?
 - •
6. Mida lapsed nägid pärast toast tulemist?
7. Mis oli äikese tagajärg?

KELLELE ANTAKSE (ANTI) MIDAGI?
KELLEL VÕI MILLEL ON (OLI) MIDAGI?
KELLELT SAADAKSE (SAADI) MIDAGI?

1. A. Vaata pilti. Loe laused.

B. Loe küsimused. Vasta igale küsimusele kahe sõnaga.

1. *Isa andis tütrele Tartusse sõitmiseks raha.*

- Kes andis raha?
- Kes sai raha?
- Kellele andis isa raha?
- Kellel oli nüüd raha?
- Kellelt sai tütar raha?

C. Vasta küsimusele ühe sõnaga. Kirjuta.

kellele? – *kellel?* –

kellelt? –

2. *Tüdruk kallas koerale kaussi maitstvat toitu.*

- Kes kallas toitu?
- Kes sai toitu?
- Kellele kallas tüdruk toitu?
- Kellel on nüüd toitu?
- Kellelt sai koer toitu?

kellele? – kellel? –

kellelt? –

3. Võistluse võitjad said tüdrukutelt lilli.

- Kellele kinkisid tüdrukud lilli?
- Kellel on nüüd lilled?
- Kellelt said võitjad lilli?
- Kelle käes olid lilled alguses?
- Kelle käes olid lilled pärast?

kellele? – kellel? –

kellelt? –

D. Loe veel kord kolm lauset. Loe küsimused. Vasta.

1. Kellel midagi oli?

Mis sõnad lausetes seda väljendavad? Jooni.

2. Kellelt midagi saadi? – Märki tärniga.

3. Kellele midagi antakse? – Tee sõnadele ring ümber.

Pane tähele!

1. Inimesed **annavad ja räägivad** (andsid, rääkisid) **teistele midagi**.

Midagi antakse või räägitakse **kellelegi**. Seda väljendavad

sõnavormid lõpuga **-le**. +

andis palli (kellele?) poisi/le.

rääkisid (kellele?) õpilas/te/le.

2. Inimesed ja olendid **saavad ja küsivad** (said ja kuulsid) **teistelt midagi**.

Kellelt midagi saadakse või kuuldakse? Vastuses kasutame

sõnavorme lõpuga **-lt**. +

sai me õpetaja/lt – kellelt?

küsisin naabri/te/lt – kellelt?

3. Inimestel on (olid) või neile kuuluvad (kuulusid) mingid asjad.

Pois/te/l oli pall.

Taimedel ja asjadel on osad. Olenditel on (keha)osad.

Lehma/l on saba. Lille/de/l kasvasid suvel õied.

Vankri/l on neli ratast.

Kellelegi kuulumist väljendavad sõnavormid lõpuga **-l**

(kelle oma?). +

poisi/l – kellel?, lammas/te/l – kellel?,

auto/l – millel?.

2. A. Moodusta sõnaühendid.

1) **andis kellele?** +

vend, õde, naaber, koerad, hobused

Näiteks: andis vennale, andis ..., andis

2) **on kellel?** +

kass, arst, lendur, matkaja, sõbrad, loomad

3) **ulatas tassid kellele?** +

vend ja õde, Juhan ja Jaana, tädi ja onu

4) **sai meili kellelt?** +

sõbrad, vanemad, klassikaaslased

5) **helistasid kellele?** +

uus huvijuht, hea sõber, tuttav perearst

6) **said teate kellelt?** +

võõrad inimesed, tuntud esinejad

- Mis sõnadega on iseloomustatud inimesi 5. ja 6. rea sõnaühendites?

3. A. Kellel on vaja mida? Ühenda sõnad.

arst

telk

ehitaja

on vaja

süstlad

matkajad

kiiver

B. Moodusta laused. Kirjuta vihikusse.

4. A. Loe sõnad. Jooni rea alguse küsimusele vastavad sõnad.

- 1) kellele? – Mihklile, Kalle, Teale, sigadele, Ville, Villele
- 2) kellelt? – emalt, kult, õele, kullilt, vaatajatel
- 3) kellel? – siil, hobusel, kaamel, röövel, lapsel, jänesel

5. A. Loe laused. Loe küsimused.

B. Vasta küsimustele lausetega.

Poeg sai isalt kingituseks arvuti.

- Kellel on nüüd arvuti? • Kes kinkis arvuti.
- Kellele kingiti arvuti? • Kellelt sai poiss kingituse?

Õpetaja jaotas õpilastele vihikud.

- Kellelt said õpilased vihikud? • Kes jaotas vihikuid?
- Kellel on nüüd vihikud? • Kellele jaotati vihikuid?

KELLEGA KOOS?

MILLEGA (MILLE ABIL) MIDAGI TEHAKSE (TEHTI)?

MISSUGUNE ON (OLI)?

1. Loe. Vasta küsimustele. Täida lüngad.

1. *Taavi mängib Keviniga arvutimängu.*

• Kes mängivad arvutimängu?

• Kellega koos mängib Kevin / Taavi?

2. *Isa puuris seina auku trelliga.*

• Mis tööriista isa kasutas?

3. *Kurja pilguga koer urises poisi peale.*

• Missugune oli koer?

Pane tähele!

Me saame rääkida:

1) kellegi tunnustest – *pika saba/ga koer,*

2) koos tegemisest – *jalutas koera/ga,*
mängis sõpra/de/ga,

3) vahenditest – *riisusid reha/de/ga.*

Selleks kasutame sõnavorme lõpuga **-ga**. +

2. A. Kellega koos midagi tehakse? Jätka.

- 1) **jalutab** (*kellega?*) *õega*,
- 2) **vestlevad** (*kellega?*) *onuga*,
- 3) **vaidlesid** (*kellega?*) *meestega*,

B. Millega midagi tehakse?

- 1) **peseb pörandat** (*millega?*)
- 2) **sööb suppi** (*millega?*)
- 3) **püüdsid kala** (*millega?*)

3. A. Moodusta vastav sõnavorm.

kellega?, *millega?* + -ga

- ema – kellega? – *emaga*,
- auto – millega? – *auto....*,
- mootor-ratas – millega? – *mootor* –,
- vend – kellega? –

B. Loe laused. Täida lüngad sobivate sõnavormidega.

1. Maris läks vanaemale külla koos
2. Nad sõitsid
3. Õhtul jõudis sinna ka isa koos
4. Nad tulid

4. Loe ja lõpeta laused eri sõnadega.

- Väikesele Liile meeldis mängida (kellega koos?) *emaga*,
.....,,
- Üksinda mängis ta (millega?) *nukuga*,,
.....,

5. Loe.

- 1) **jooksid** (kellega?) – *Jussi, Siimu, Alo ja Martini/ga*
- 2) **puhastasid** (millega?) – *reha, labida ja luua/ga*

Kas panid tähele!

Lõpp *-ga* liitub mitme nime ja nimetuse viimasele sõnale.

, ja +

6. Loe. Jätka näidise eeskujul.

A. Esinesid koos *kellega*?

- Meeli ja Malle – *Meeli ja Mallega*
- Kalle, Kaspar ja Karin –
- lauljad ja tantsijad – *lauljate ja tantsijatega*
- tüdrukud ja poisid –

B. Töötasid *millega*?

- nõel ja niit – *nõela ja*
- saag ja kirves –
- liim ja käärid –
- tangid ja kruvikeeraja – *tangide ja kruuri*
- Koosta lühikesed laused.

7. A. Loe sulgudes sõnad.

Moodusta sõnavorm *millega?*, *kellega?*

B. Loe laused. Kasuta sobivaid sõnavorme.

1. Vanasti kedrati lõnga (vokk).

Tänapäeval **tehakse** seda (masinad).

2. Vanasti **künti** põldu (hobune) ja (ader).

Tänapäeval **tehakse** seda (traktor).

C. Kirjuta harjutus vihikusse.

- Jooni küsimusele *millega?* vastavad sõnad.
- Üks sõna vastab küsimusele *kellega?*
- Tee sellele ring ümber.

D. Leia sõnad *adraga*, *vokiga*.

Kas kirjutasid need õigesti?

Kontrolli.

8. A. Moodusta vastav sõnavorm

+

kont – millega? – kondi....,

koer – kellega? –

kõrvad – millega? – kõrvade....,

B. Loe laused. Täida lüngad sobivate sõnavormidega A-osast.

1. Kikkis Muri oli õues.
2. Ta jooksis ringi koos teise
3. Muri õrritas naabrite koera

9. A. Vaata pilti.

Loe sulgudes sõnad. Moodusta neist *millega*-vorm.

B. Loe laused.

Kasuta lausetes –ga–vorme ja lõputa sõnavorme.

1. Halljänes **on** (pikad kõrvad) loom.

Halljänes on pikkade kõrvadega loom.

2. See loom **on** (lühike ja ümar saba).
3. Halljänes **on** hea (haistmine ja kuulmine) loom.
4. Ta **liigub** (kiired hüpped).

C. Kirjuta laused vihikusse. Kust leiad õigesti kirjutamisel abi?

(ILMA) KELLETA?

(ILMA) MILLETA MIDAGI TEHAKSE?

1. Loe. Vasta küsimustele. Täida lüngad.

1. Suusa-võistlusi **ei saa** (ilma) **lumeta** korraldada.

- Mida on vaja suusa-võistlusteks?
- (Ilma) milleta ei saa suusa-võistlusi korraldada?

Ei saa korraldada *(ilma) lumeta*. Milleta? –

2. Maavärina tagajärjel **jäid** paljud inimesed **koduta**.

- Mis hävisid maavärina tagajärjel?
- Jäid *milleta*? – jäid Milleta? –

Pane tähele!

Sõnavorm lõpuga **-ta** väljendab

1) millegi puudumist (*mida* ei ole) –

jooksis tennis/te/ta (tenniseid ei olnud),

2) kellegi puudumist (*keda* ei ole) –

jalutas koera/ta (koera ei olnud). +

2. A. Moodusta sõnaühendeid.

- 1) **töötavad** (*milleta?*) – kirves, saag, labidas
- 2) **õpib** (*kellela?*) – vend, sõber, pinginaaber
- 3) **läks kinno** (*kellela?*) – vanemad, naabrid

B. Loe. Vasta.

1. *Mehed töötavad kuuri juures saeta.*

- Mida mehed ei kasuta? • Millega nad võivad töötada?

2. *Peep õpib täna loodusõpetust pinginaabrita.*

- Kellega koos Peep täna ei õpi?
- Mitmekesi ta võis tavaliselt õppida?

3. *Rainer läks kinno vanemateta.*

- Kes ei läinud kinno? • Kellega koos võis Rainer kinno minna?

3. A. Moodusta sõnaühendeid. Kirjuta sõnavormid.

B. Vasta iga sõnapaari puhul suuliselt küsimustele:

1. *Kes ei laulnud?* 2. *Kes võisid laulda?*

Laulsid kellela?

- Jaak ja Tiina – *Jaagu ja Tiinata*
- Külli ja Kaja –
- mehed ja poisid –

4. A. Loe küsimus. Moodusta õiged sõnavormid. Kirjuta.

B. Vasta iga sõnapaari puhul suuliselt küsimustele:

1. Mida parandamise juures ei kasutatud?

2. Mida võidi nende asemel kasutada?

Parandas milleta?

- nõel ja niit –
- kruvid ja tangid –

5. A. Loe laused. Moodusta sobivad sõnavormid.

millega?, kellega?

+

+

1. Vanad eestlased **sõid** toitu ainult (puulusikas ja nuga).
2. Tänapäeval **sööme** me (nuga, kahvel ja lusikas).
3. Kas mõnes riigis **süüakse** ka ilma (noad ja kahvlid)?
 - Mis sõnavormidele ei liitunud sõnalõpp -ga või -ta? Jooni.

B. Kirjuta laused vihikusse.

C. Kontrolli. Kas kirjutasid sõnalõpud õigesti?

D. Rühmita kasutatud sõnavormid.

millega?	millela?
<i>puulusika ja noaga</i>	

- Mis sõnades kirjutasid mitmuse tunnuse -de? Jooni.

KELLEKS KEEGI SAAB VÕI SAI?

KELLENA SOOVIB TÖÖTADA? KELLENA TÖÖTATI?

1. Loe laused. Vasta küsimustele. Täida lüngad

1. Eha õppis õpetajaks.

Eha töötas meie koolis õpetajana.

- Kelleks Eha **õppis**? • Mis tööd Eha tegi?
- Kellena Eha **töötas**?

Õppis *kelleks*? Õppis Töötas *kellena*? Töötas
kelleks? *kellena*?

2. Kaarel õpib arsti/ks.

Ta tahab töötada kirurgi/na.

- Kelleks Kaarel **õpib**? • Kellena ta **tahab töötada**?

Õpib *kelleks?* *kelleks?*

Tahab töötada kellena?

kellena?

Pane tähele!

1. Kelleks keegi sai või saab?

Seda väljendab sõnavorm lõpuga **-ks**.

+

Tahab saada treeneri/ks. Õppisid ehitaja/te/ks.

2. Kellena keegi tegutseb?

Seda väljendab sõnavorm lõpuga **-na**.

+

Töötab treeneri/na. Esinesid klouni/de/na.

2. A. Loe sõnad sulgudes. Moodusta sobiv sõnavorm.

B. Lõpeta laused.

C. Vasta küsimustele.

1. Kalev **tahab saada** (*kelleks?* – ehitaja)

Ta **tahab** tulevikus ka **töötada** (*kellena?*)

2. Tädi lapsed **õppisid** kutsekoolis (*kelleks?* – kokad)

Neile **meeldib töötada** (*kellena?*)

3. Onu Rein **töötab** (autojuht)

Ta **õppis** kutsekoolis (elektrik)

4. Tädi Maie **tahtis saada** (müüja)

Ta **töötab** aga (lapsehoidja)

- *Kelleks* onu Rein õppis? Kellena ta töötab?
- *Kellena* töötab tädi Maie. Kelleks ta soovis saada?
- *Kelleks* kavatseb õppida ja kellena töötada Kalev?
- *Kellena* soovid töötada sina?

MILLEKS MISKI MUUTUB (MUUTUS)?

MILLENA (MIS OLEKUS) MISKI ON (OLI)?

1. Loe laused. Vasta küsimustele. Täida lüngad.

1. *Lõikasime leiva viiludeks.*

• Mis muutus?

• Milleks see **muutus**? Muutus

• *Milleks?* –

Taldrikul on leib viiludena.

- Mis olekus on leib taldrikul? On
- *Millena?* –

2. Talvel muutub vesi jääks.

Talve – hommikul nägime vett õues jääna.

- *Mis muutus?*
- Milleks vesi **muutus**? Muutus
- Mis olekus nägime vett? Nägime
- *Milleks?* – *Millena?* –

Pane tähele!

1. Milleks miski muutub (muutus)?

Seda väljendab sõnavorm lõpuga **-ks**.

+

Lõikas tükki/de/ks, sulas vee/ks – milleks?

2. Millena miski või keegi on (oli)?

Seda väljendab sõnavorm lõpuga **-na**.

+

Kerkis auru/na, veeresid palli/de/na –
millena? (kuidas?)

2. Moodusta sõnavormid näidise järgi. Kirjuta.

vahustas milleks?

- paks vaht – *paksuks vahuks*
- kohev kreem –
- tihe või –
- õhuline taigen –
- Mis sõnadega on iseloomustatud toite?

Kaks inimest tutvustasid ennast teistele kellena?

Pane tähele! Sõnalõpp -na liitub ainult viimasele sõnale.

- vend ja õde – *venna ja õena*
- õpetaja ja õpilane –
- ostja ja müüja –
- laps ja isa –

3. A. Loe sõnad sulgudes. Moodusta sobivad sõnavormid.

B. Loe laused. Kasuta sobivaid sõnavorme. Kirjuta.

1. Vanasti **kedrati** vill (*milleks?* – lõng) vokiga.
2. Lõng **kooti** kangas-telgedel (*milleks?* – riie)
3. Lumi **sulab** soojas ruumis (*milleks?* – vesi)
4. Kevadpeo näidendis esines Priit (*kellena?*)
.....

5. Õpetaja Kalle esines (*kellena?*)

.....

6. Esimese klassi lapsed tulid lavale
(*kellena?* – sinililled)

.....

LIITLAUSE

1. A. Loe lühikeste lausete paarid. Loe pikad laused.

1. *Ats nägi kuldnokka. Lind lendas oma pesa poole.*

• Ats nägi (*mida?*), et kuldnokk lendas oma pesa poole.

2. *Maikeni pere soovis suvel puhata mere ääres.
Tüdruk rääkis sellest kaaslastele.*

• Maiken rääkis kaaslastele (*mida?*), kus tema pere soovib suvel puhata.

• Tüdruk seletas (*mida?*), et nende pere läheb suvel mere äärde.

B. Vasta küsimustele.

• Mida Ats nägi? • Mida Maiken kaaslastele rääkis?

C. Leia lühikestes lausetes alused ja öeldised. Jooni.

D. Loetud pikkades lausetes on kaks alust ja kaks öeldist.

Leia ja jooni.

- Keda nimetatakse tegijaks pikkade lausete esimeses osas (teises osas)?
- Mis sõnaga algab pika lause teine osa? Ringita.

Pane tähele!

Loetud pikad laused koosnevad **kahest osast**.

Lause osasid ühendab **sidesõna** teise osa alguses (*et, kus ...*).

2. Loe. Vasta küsimustele.

Mari jälgis varest. Lind lendas kiiresti üle tee põllule.

Mari rääkis sellest klassi-kaaslastele.

Õpetaja tegi lastele ettepaneku Marilt kuulnud juttu teistele rääkida.

Aet: *Mari nägi, kus vares lendas.*

Eero: *Mari nägi, kuhu vares lendas.*

Juss: *Mari rääkis, et vares lendas kiiresti üle tee põllule.*

- Mida Mari nägi?
- Kes rääkisid Marilt kuulnud juttu?
- Kelle jutt oli kõige täpsem?
- Mis jäi Mari jutust rääkimata Aetil? Eerol?
- Mis sidesõnu õpilased kasutasid? Jooni.

3. A. Loe tegevust väljendavad sõnad. Loe lausete teised osad.

B. Ühenda kõik sobivad lausete osad.

Keegi nägi, — kus kuldnokad laulavad.
märkas, — et tuul puhub.
kuulis, — kuhu ema pani moosipurgid.
rääkis, — kuidas õpilane õpib lugema.
vaatas, — kus naaber korjas sõstraid.

C. Loe moodustatud laused.

- Mis sõnade ees on koma? Jooni sidesõnad.

D. Kirjuta vihikusse laused sõnadega vaatas ja märkas.

4. A. Loe sõnad joone alt. Loe lüngaga laused.

B. Vali lünka sobiv sõna. Kirjuta lünka valitud sõna number.

Sõnad: 1) ütles, 2) teadis, 3) rääkis, 4) väitis, 5) arvas

Poisid olid loomaaias. Millest nad üksteisele rääkisid?

1. Ats, et mõni neist loomadest on
kindlasti ka inimesele ohtlik.

2. Jüri, et kõige ohtlikum loom on seal metsik härg.

3. Arvo aga, et tema kardab ainult lõvi.

4. Aavo hoopis nii, et kõige rohkem peab kartma mürgiseid putukaid.

- Mis lausesse sobib mitu sõna?

C. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

5. Loe laused.

Vali lünka sobiv sõna: *mis, millal, et, kus.*

1. Lapsed arutasid, aastaag on kõige parem.

2. Volli rääkis, nende pere iga aastal käib.

3. Ave teatas, nende perele meeldib suve veeta suvilas.

4. Lõpuks uuris Mart, algab koolivaheaeg.

- Loe täidetud lünkadega laused.

OTSENE KÕNE

1. A. Loe tekst.

Teedu karu.

Mammi ja papi töid Teedu jaoks karu. Karu oli kapis ja ootas sünnipäeva.

Triinu küsis läbi kapiukse: „*Mis karu sa oled?*“

Karu vastas tasa: „*Talveune magamise karu.*“

Taavi küsis niisama tasa: „*Kas sa jääkaru ei ole?*“

Karu vastas: „*Ei ole. Ma olen meekaru.*“

Triinu ja Taavi küsisid niisama sosinal: „*Kas me toome sulle kappi mett?*“

Karu ütles: „*Ärge tooge. Muidu ma hakkan enne sünnipäeva kleepuma. Kes mind siis puhtaks saab? Ma olen ju meekaru ja mitte veekaru.*“

Taavi küsis: „*Kas sul kapis igav ei ole?*“

Karu vastas: „*On küll.*“

Triinu ja Taavi ütlesid: „*Tule siis kapist välja.*“

Karu ütles: „*Ma ei saa. Mammi ja papi käskisid mul sünnipäevani talve – unenägusid vaadata.*“

Triinu ja Taavi tegid ettepaneku: „*Eks tule välja ja vaatame siis koos.*“

Karu ütles: „Ega müra – karud niikuinii talve – unenägusid ei näe. Ja pealegi hakkavad mammi ja papi riidlema.“

(Ellen Niidu järgi)

B. Loe.

1. Triinu sõnad. 2. Taavi sõnad.
3. Triinu ja Taavi koos öeldud sõnad. 4. Karu sõnad.

C. Loe lauseosad.

1. Triinu sõnade ees. 2. Taavi sõnade ees. 3. Karu sõnade ees.
4. Triinu ja Taavi koos öeldud sõnade ees.

Jäta meelde!

Kellegi sõnu tekstis nimetame **otseseks kõneks**.

Näiteks: „*Mis karu sa oled?*“

OTSENE KÕNE (Need on Triinu sõnad.)

Keegi räägib või küsib midagi. Sageli kirjutatakse sellest otsese kõne ees või järel. Seda nimetatakse **saatelauseks**.

Näiteks: „*Kas sul igav ei ole?*“ küsis Taavi.

SAATELAUSE

Karu vastas:

„*Ei ole.*“

SAATELAUSE

OTSENE KÕNE

Saatelauses kasutatakse harilikult järgmisi sõnu:

- ütles, kõneles, rääkis, pajatas, lausus, sõnas;
- küsis, uuris, päris, usutles, tahtis teada;
- pahandas, kurjustas, tõreles, noomis, heitis ette;
- hüüdis, hõikas, kilkas, käsutas, kamandas.

2. Loe sõnad joone alt. Loe laused. Vali saatelausesse sobiv sõna. Mõni sõna sobib mitmesse lausesse.

1. Vello : „Mis aastaaeg sulle meeldib?“
2. Mare : „Räägi ometi. Mis siis lõpuks juhtus?“
3. Ants : „Poisid, rivisse!“
4. Anu : „Küll on tore!“
5. Ats : „Mul tõepoolest ei ole pastakat.“

.....

ütles, kilkas, uuris, hüüdis, küsis

3. A. Loe 1. lause (2. lause).

B. Loe mõlemas lauses saatelause ja otsene kõne.

- Mis sõnadega algab Vello (Ruti) ütlus?

1. Vello ütles: „Ema ja isa lähevad täna kontserdile.“

Mati rääkis: „Vello ütles, et tema ema ja isa lähevad täna kontserdile.“

- Kellest rääkis Vello? Kellest rääkis Mati?

2. Rutt küsis: „Kas kõigil on laulusõnad peas?“

Mari ütles: „Rutt küsis, kas meil kõigil on laulusõnad peas.“

- Kellest rääkis Mari? • Mida soovis Rutt teada saada?
- Kellest rääkis Rutt sõnaga kõigil?

C. Teised õpilased kuulasid Vello ja Ruti juttu.

Mati ja Mari rääkisid kuulnud juttu.

- Loe Mati ja Mari laused.

D. Loe küsimused. Vasta.

Pane tähele!

(Suuliseks selgitamiseks õpilastele.)

Jutustamisel me ühendame saatelause ja otsese kõne.

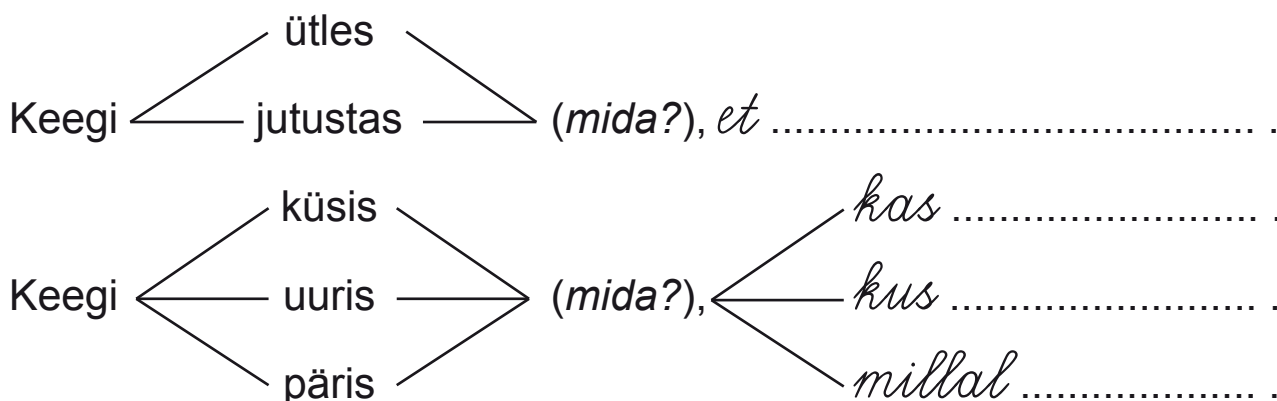
Saatelausest saame esimese lauseosa. Selle järele paneme

koma. Teine osa lausest algab sõnadega *et, kas, kuidas, millal* jm.

Näiteks:

endine saatelause

endine otsene kõne

4. A. Loe laused. Jooni saatelauseid.

B. Muuda otsene kõne kaudseks. Kirjuta vihikusse.

Triinu ja Taavi klassi-kaaslasele Tiidule kirjutas arst prillid.

Triinu teatas: „Tiidul on prillid.“

Triinu teatas, et Tiidul on prillid.

Taavi naeris ja hüüdis: „Tiit on ninaprill.“

Priit lisas „Tiit on prillmadu.“

Õnne hõikas: „Tiit on prillipapa.“

Tiit vastas rahulikult: „See on tühi jutt.“

Ta lisas: „Ilma prillideta ei paistnud mõne lapse pisku aru

õieti ära.“

(Ellen Niidu järgi)

- Anna hinnang laste ütlemistele.
- Seleta väljendite kirjutas arst prillid ja pisku aru tähendust.

5. Loe. Vasta küsimustele.

1. Arvo vend ütles: „Ma lähen täna kinno.“

Õpilane jutustas: „Arvo vend ütles, et **ta läheb** täna kinno.“

- Kellest rääkis Arvo vend? • Kellest jutustas õpilane?
- Mis sõnad muutusid?

Arvo ütles: „**Ma lähen**“

Arvo ütles, **et ta** (Arvo – tema ise) **läheb**

2. Taavi pajatas: „Ma lubasin Aloga kinno minna.“

Õpilane jutustas: „Taavi pajatas, et **ta lubas** Aloga kinno minna.“

- Kellest rääkis Taavi? • Kellest jutustas õpilane?
- Mis sõnad muutusid?

3. Mari teatas: „Me läheme kogu klassiga kinno.“

Õpilane jutustab: Mari teatas, et **nad lähevad** kogu klassiga kinno.

- Kellest rääkis Mari? • Kellest jutustas õpilane?
- Mis sõnad muutusid?

6. A. Loe vasaku tulba laused. Jooni otsene kõne.

Muuda otsene kõne kaudseks. Kirjuta laused.

<u>otsene kõne</u>	<u>kaudne kõne</u>
Maaja ütles: „ <u>Ma</u> joonistan.“	<i>Maaja ütles, et ta joonistab.</i>
Arvo seletas: „Me laulame.“	
Ulla kostis: „ Me mängime.“	
	Peep teatas, et nad arvutavad.
	Ave lisas, et ta kirjutab.
Märt rääkis: „Ma voolisin.“	, et ta voolis.
Arvo ütles: „Me kõik töötasime.“	
Meie teatame: „Kooliaasta on lõppenud.“	
	, et algab vaheaeg

B. Loe parema tulba laused.

Muuda kaudne kõne otseseks.

Kirjuta.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

